

T.C.

**KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**KURUMSAL KALİTE VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ:
EKONOMETRİK BİR UYGULAMA**

Esra YILDIRIM

İKTİSAT ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Nazan ŞAHBAZ KILINÇ

KIRIKKALE-2022

KABUL-ONAY

Esra YILDIRIM tarafından hazırlanan “KURUMSAL KALİTE ve EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ: EKONOMETRİK BİR UYGULAMA” adlı tez çalışması, aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Nazan ŞAHBAZ KILINÇ

İktisat Politikası Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

Başkan: Prof. Dr. Fuat SEKMEN

İktisat Politikası Anabilim Dalı, Sakarya Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

Üye : Dr. Öğr. Üye Cengiz SAMUR

İktisat Politikası Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Nazan ŞAHBAZ KILINÇ, Kırıkkale Üniversitesi

İktisat Politikası Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Tez Savunma Tarihi: 29/06/2022

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Doç. Dr. Abdussamed YEŞİLDAĞ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYANI

Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

o Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,

o Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,

o Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,

o Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,

o Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Esra YILDIRIM

27.07.2021

ÖNSÖZ

İktisadi büyüme ilk zamanlar sadece iktisadi faktörler ile açıklanmaya çalışılmıştır fakat zaman geçtikçe bu faktörlerin yetersiz kaldığı görülmüş ve kurumsal faktörler açısından da yaklaşımlar ortaya atılmıştır. İktisadi büyüme konusu son zamanların ilgi odağı olmuş, ekonomik hayatın kurumların etkisinden bağımsız olamayacaklarını düşünen kurumsal iktisadi düşünceye sahip iktisatçılar tarafından temel tartışma konularından biri haline gelmiş ve tartışılmaya başlanmıştır. Farklı ülkelerin farklı kurumsal yapılara sahip olması kurumların iktisadi büyümedeki önemini giderek artırmıştır. Bu tez çalışmasında kurumsal kalitenin ekonomik büyümeye ne yönde etki yaptığı ekonometrik yöntemler kullanılarak analiz edilmiştir

Başta tez yazım sürecimin her anında değerli görüş ve yardımları ile bana yol gösteren danışman hocam Sayın Dr. Öğr. Üy. Nazan ŞAHBAZ KILINÇ'a teşekkürü borç bilirim. Tüm yoğunluğuna rağmen bana vakit ayıran, beni yönlendiren Dr. Öğr. Üy. Efe Can KILINÇ'a teşekkür ederim. Bu günlere gelmemde her zaman arkamda bir dağ gibi duran aileme minnettarım. Özellikle tüm zorluklarda yanımda olan desteğini benden hiç eksik etmeyen canım babama teşekkür ederim, iyiki varsınız.

Esra YILDIRIM

KIRIKKALE-2022

ÖZET

Ülkelerin iktisadi gelişmişlik farklılıklarının nedenleri iktisat literatürünün süre gelen tartışma konularından biri olmuştur. Bu farklılıkların nedenlerini açıklamak için kullanılan kuramlar gerek açıklayıcılık düzeylerinin sınırlı olması gerekse ortaya çıktıkları dönemin problemlerine çözüm getirme amacı taşıdıkları için yeni kuram arayışını devam ettirmiştir. Bu arayışlar neticesinde "Kurumsal İktisat" yaklaşımı ön plana çıkmıştır. Kurumsal İktisat yaklaşımıyla birlikte kurum, kurumsal kalite gibi kavramlar araştırmalara konu olmuştur.

Kurumsal kalite ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki 1990'lı yılların ilk yarısından şu ana kadar iktisatta ilgi odağı haline gelmiş ve bu ilgi halen devam etmektedir. Kurumların işleyişinin ülkelerin ekonomik performansı üzerindeki rolünün artması kurumsal kalite kavramının önemini arttırmıştır. Bu kapsamda kurumsal kalitenin ekonomik büyüme üzerindeki etkileri kurumsal göstergelere göre farklılaşmaktadır. Ekonomik büyümenin belirleyicilerini sorgulayan çalışmalarda yargı bağımsızlığı, hukukun üstünlüğü, düzenleme kalitesi, yolsuzluğun kontrolü, mülkiyet haklarının korunması gibi kurumları temsil eden çok sayıda değişken büyüme modellerine dahil edilmektedir.

Bu bakış açısıyla hazırlanan tez çalışmasının amacı, kurumsal kalitenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin panel veri yöntemleri kullanılarak test edilmesidir. Bunun için, Eberhardt & Teal (2010) AMG tahmincisi kullanılarak OECD Üyesi 38 ülke üzerine yapılan analiz sonuçlarına göre, kurumsal kalite endekslerinden Politik İstikrar ve Şiddetin Olmaması, Düzenleme Kalitesi ile Hukukun Üstünlüğü faktörlerinin ekonomik büyüme üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye yol açtığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kurum, Kurumsal Yapı, Ekonomik Büyüme, Kurumsal Kalite

ABSTRACT

The reasons for the differences in economic development of countries have been one of the ongoing debates in the economics literature. Theories used to explain the reasons for these differences continued the search for new theories, both because their explanatory level was limited and because they aimed to solve the problems of the period in which they emerged. As a result of these searches, the “Corporate Economics” approach has come to the fore. With the Institutional Economics approach, concepts such as institution and institutional quality have been the subject of research. The relationship between institutional quality and economic growth has been the focus of attention in economics since the first half of the 1990s and this interest still continues.

The increasing role of the functioning of institutions on the economic performance of countries has increased the importance of the concept of institutional quality. In this context, the effects of institutional quality on economic growth differ according to institutional indicators. In studies that question the determinants of economic growth, many variables representing institutions such as the independence of the judiciary, the rule of law, the quality of regulation, the control of corruption, the protection of property rights are included in the growth models.

The aim of the thesis study, prepared from this point of view, is to test the effect of institutional quality on economic growth by using panel data methods. According to the results of the analysis on 38 OECD Member countries using the Eberhardt & Teal (2010) AMG estimator, it has been found that the factors of Political Stability and Non-Violence, Regulatory Quality and Rule of Law, which are institutional quality indices, have a statistically significant effect on economic growth.

Keywords: Institution, Institutional Structure, Economic Growth, Institutional Quality

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ	V
ÖZET	V
ABSTRACT	V
SİMGE VE KISALTMALARI	X
TABLolar LİSTESİ	VIII
ŞEKİLLER LİSTESİ	IX
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: KURUMSAL İKTİSATIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ.. 3	
1.1.Kurumsal İktisatın Tanımı Doğuşu ve Gelişimi	3
1.1.1. Alman Tarihçi Okulu	5
1.1.2. Pragmatizm Felsefesi	7
1.1.3. Darwinciliğin felsefî evrimi	8
1.2.Kurumsal İktisadın Temel Özellikleri.....	10
1.3.Kurumsal İktisatın Farklılaşması	11
1.3.1.1.Eski Kurumsal İktisat ve İktisadi Ekolün Genel Özellikleri	12
1.3.1.2. Eski Kurumsal İktisat Okulunun Bazı Temsilcileri	14
1.3.1.2.1. Thorstein Bunde Veblen (1857-1929)	14
1.3.1.2.2. Wesley Clair Mitchell (1874-1948)	16
1.3.1.2.3. John Rogers Commons (1862-1945)	17
1.3.2. Yeni Kurumsal İktisat	18
1.3.2.1. Firma Teorisi.....	21
1.3.2.2. Sözleşme Teorisi	23
1.3.2.3. Mülkiyet Hakları	24
1.3.2.4. Yeni Kurumsal İktisadi Ekolün Genel Özellikleri	26
1.3.2.5. Yeni kurumsal iktisada katkıda bulunan başlıca iktisatçılar	26
1.3.2.5.1. Ronald Coase (1910-2013)	27
1.3.2.5.2. Douglas North(1920-2015).....	28

İKİNCİ BÖLÜM: KURUMSAL KALİTE VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ	29
2.1. Kurumsal Kalite Kavramı	29
2.1.1. Kurumsal Kalitenin Ölçülmesi.....	30
2.1.1.1. Endeksler.....	31
2.1.1.1.1. WGI Endeksi (Worldwide Governance Indicators).....	31
2.1.1.1.2. EFW Endeksi (Economic Freedom Index of the World).....	32
2.1.1.1.3. Freedom House Endeksi	34
2.2. Kurumsal Kalite Faktörleri	35
2.2.1. Yargı Bağımsızlığı	36
2.2.2. Hukukun Üstünlüğü	36
2.2.3. Düzenleme Kalitesi.....	37
2.2.4. Mülkiyet Haklarının Korunması	38
2.2.5. Yolsuzluğun Kontrolü.....	38
2.3. Kurumsal Kalitenin İktisadi Büyüme Etkisi	39
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: EKONOMETRİK ANALİZ.....	43
3.1. Literatür.....	43
3.2. Veri Seti ve Model.....	49
3.3. Ekonometrik Yöntem.....	50
3.4. Analiz ve Bulgular	52
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	59
KAYNAKLAR	61

TABLolar LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2. 1. EFW Endeksinin Beş Ana Alanı	33
Tablo 2. 2. EFW Endekslerinin Alt Bileşenleri	33
Tablo 2. 3: Freedom House Hesaplama Sistemi	35
Tablo 2. 4: Kurumsal Kalite Göstergelerinin Literatürde Sıklıkla Erişilen Sonuçları	41
Tablo 3. 1: Literatür Özeti Tablosu.....	48
Tablo 3. 2: Kısaltmalar, Değişkenler ve Kaynaklar.....	49
Tablo 3. 3: Tanımlayıcı İstatistikler.....	52
Tablo 3. 4: Pairwise Korelasyonları.....	53
Tablo 3. 5: Yatay Kesit Bağımlılık Testlerine Ait Bulgular	54
Tablo 3. 6: Pesaran (2007) CIPS Testine Ait Bulgular	55
Tablo 3. 7: Pesaran & Yamagata (2008) Delta Testine Ait Bulgular	55
Tablo 3. 8: Westerlund (2005) Panel Eşbütünleşme Testine Ait Bulgular	56
Tablo 3. 9: Eberhardt & Teal (2010) AMG Tahmincisine Ait Bulgular	56
Tablo 3. 10: Bulguların Karşılaştırılması.....	58

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

- Şekil 1. 1: Yeni kurumsal iktisat okulunu temsil eden düşünce ekolleri 19
- Şekil 1. 2: Yeni kurumsal iktisatı diğer okullardan ayıran kavramlar 21

SİMGE VE KISALTMALARI

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
agm.	: Adı geçen makale
akt.	: Aktaran
AMG	: Genişletilmiş Ortalama Grup
A.Ş.	: Anonim Şirketler
bkz.	: Bakınız
CCEMG	: Ortak İlişkili Etkiler Ortalama Grup Tahmincisi
CIPS	: Kesitler Olarak Arttırılmış IPS
EFW	: Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi
GMM	: Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi
GSYİH	: Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NBER	: National Bureau of Economic Research (Ekonomik Araştırma Ulusal Bürosu)
NIE	: Yeni Kurusal İktisat
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
s.	: Sayfa
UCM	: Gözetimsiz Bileşenler Modeli
YKİ	: Yeni Kurusal İktisat
WGI	: Dünya Yönetişim Göstergesi
WJP	: Dünya Adalet Projesi
XIX.	: 19.Yüzyıl

GİRİŞ

Hamilton'a göre kurumsal iktisat kurumlara, bunların ekonomik yaşam üzerindeki etkilerine ve sonuçlarına odaklanan ideolojik bir eğilimdir (Hodgson, 1992: 750). Kurumsal iktisat yaklaşımı iktisadi düşünce tarihine önemli katkılar sağlamıştır. Son yıllarda ülkeler arası büyüme farklılıklarının araştırıp açıklanmasında, "Kurumsal İktisat Okulu" yalnızca iktisadi faktörleri göz önünde bulundurmuyarak, bunun yanında toplumların sahip olduğu hukuki, siyasal, kültürel ve sosyal yapıları da göz önünde bulundurmak suretiyle kurum, kurumsal yapı, kurumsal kalite gibi olguları da araştırmalara dâhil etmiş ve diğer iktisat okullarından değişik bir bakış açısı ortaya koymayı başarmışlardır. Aslında kurumların oluşturmuş olduğu kurumsal yapının kalite düzeyini ifade eden ve ülkelerin yolsuzluk düzeylerinden, mülkiyet haklarına, ifade özgürlüğü seviyelerinden, hukukun üstünlüğüne, politik istikrar durumlarından, düzenlemelerinin kalitesine dek pek çok değişkeni içine alan "kurumsal kalite" kavramı, piyasa aksaklıklarının giderilmesi, işlem maliyetlerinin azaltılması, oluşan belirsizliklerin en aza indirilmesi gibi birçok sebeple ekonomik büyüme üzerinde ciddi etkiler meydana getirmektedir. Bu çalışmada kurumsal kalitenin OECD ülke grubunun iktisadi büyümeleri üzerinde etkili olup olmadığı incelenmiştir. Bu doğrultuda toplamda 38 OECD üyesi analize dahil edilmiştir. 2002-2020 dönemini kapsayan sürede ekonomik büyüme ile kurumsal kalite arasında bir ilişki olup olmadığı Eberhardt & Teal (2010) AMG Tahmincisi ile büyüme modeli kullanılarak panel veri analiziyle araştırılmıştır. Model kapsamında incelenecek bağımlı değişken sabit fiyatlar ile kişi başına düşen GSYH; bağımsız değişkenler ise sabit sermaye, emek, hükümet harcamaları, ticari açıklık oranı ile kurumsal kalite faktörleri olarak düzenleme kalitesi, ifade özgürlüğü ve hesap verilebilirlik, yolsuzluğun kontrolü, yönetimin etkinliği, politik istikrar ve şiddetin olmaması ve hukukun üstünlüğüdür.

Bu çalışmanın temel amacı, kurumsal kalite faktörlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin ne yönde olduğunu tespit edebilmektir. Bu kapsam hazırlanan çalışma 3 bölümden oluşmaktadır. Çalışmada ilk önce kurumsal iktisat kavramının

doğu ve gelişimi incelenmektedir. Daha sonra kurumsal kalite kavramı ele alınarak, kurumsal kalite ve ekonomik büyüme ile ilgili teorik çerçeve çizilmektedir. Son bölümde panel veri yöntemi kullanılarak elde edilen bulgular değerlendirilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM: KURUMSAL İKTİSATIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Bu bölümde; öncelikle kurumsal iktisadın tanımının nasıl doğduğu ve gelişimi anlatılacaktır. Daha sonra kurumsal iktisadın temel özellikleri ve kendi içinde farklılaşması ortaya konulacaktır. Bu kapsamda eski kurumsal iktisat okulu ve yeni kurumsal iktisat okulu özellikleri ve temsilcileri yer alacaktır.

1.1. Kurumsal İktisatın Tanımı Doğuşu ve Gelişimi

Kurumsal iktisat kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için asıl önemli olan şey kelimenin kökenine inmek olacaktır. Bu açıdan bakıldığında kurumsal iktisat kelimesinde geçen kurum kelimesinin neyi kast ettiğini, nasıl bir evrimsel süreçle ilerlediğini anlamak gerekmektedir. 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkan kurumsal iktisadın en önemli temsilcisi ve aynı zamanda kurumsal iktisat okulunun da kurucusu Thorstein Bunde Veblen “kurum” kavramını ortaya atmıştır. Veblen, Thorstein B. 1973 (1899) de *The Theory of Leisure Class*, Houghton Mifflin Company, Boston adlı kitabında kurum kavramını “*belirli bir dönemde yaygın olarak kabul edilen düşünce ve davranış alışkanlıkları*” şekilde tanımlamıştır.

Öte yandan North, sistemi insanların oluşturduğu oyunun kuralları olarak tanımlamakta ve insanlar arasındaki etkileşimi kısıtlamaktadır. Kurumların rolünün insanlar arasındaki etkileşimi sınırlamak ve şekillendirmek olduğuna inanılmaktadır. Bu kısıtlamalar, bireylerin belirli faaliyetleri yapabilecekleri ve yapamayacakları koşulları içermektedir. Başka bir deyişle, kurumlar insan etkileşiminin varlığının çerçevesini oluşturmaktadır (North, 2002: 9-12).

Kurumlar, yazılı olan ve yazılı olmayan kuralları içermektedir. Yazılı kurallar anayasa, kanunlar, mülkiyet hakları, sözleşmeler, yaptırımlar, yönetmelikler ve genel kanunları içermektedir. Yazılı olmayan kurallar örf ve adetler, gelenekler ve tabular gibi sosyal olarak tanınan davranış normlarını içerir. Bu normlar, insanlar arasındaki

düzenli ve tekrarlanan etkileşimler ve içsel davranış kısıtlamalarından kaynaklanır (North, 2002: 51-64).

“Kurumsal iktisat” kavramını, kurumsallık, kurumcu ya da kurumların iktisadı gibi kavramlardan ayıran temel bir kalite farkı vardır. Kurumsal iktisat, ekonomiyi bütünüyle kurumsallaşmış bir süreç olarak ele alır. Aslında Karl Polanyi’nin (1957) “Kurumsallaşmış Bir Süreç Olarak Ekonomi” adındaki çalışması kurumsal iktisadı başka kurumsalcı yaklaşımlardan ayırmaktadır. Kurumsal iktisat nitelemesinin dışında kalan diğer kurumsalcı yaklaşımların, kurumlara önem verdikleri ve öncelik verdikleri, dolayısıyla mevcut iktisadın dar kapsamlı kurumları içerecek şekilde genişletilmesini savunan fikirler oldukları söylenebilecektir. Bu ayrıma paralel olarak ekonomiyi kurumsallaşma sürecinin çekirdeği olarak gören tüm iktisatçılar da kurumsal iktisatçılar sınıfına dahil edilecektir (Özveren, 2007: 16-17). Walton Hamilton ilk olarak 1918’de Kurumsal iktisat kavramını kullansa da düşüncenin temeli 1880’li yıllar ekonominin bilimsel biçiminde ifade edilen şüphecilğe uygun olarak, yeni yöntemler elde etmeye çalışan ekonomistlerin tartışmasına dek götürmek mümkündür. Bu durumda, John Ingram’a ait olan ekonomi görüşleri, toplumun diğer yönleriyle daha yakından ilişkilidir, aşırı soyutlama ve tarihsel görüşlere ihtiyaç duymaz ve Kurumsal İktisadın temelleri olarak sayılabilir (Tekeoğlu, 1993: 171). Kurumsal iktisat, öncülüğünü T. Veblen, J. Commons, V. Mitchell, C. Ayes gibi düşünürlerin yaptığı ve zamanla çok geniş fikirler benimsenen ideolojik gelişim eğilimidir. Bu eğilime göre iktisat bilimi, disiplinlerarası bir bilimdir ve araştırma nesnelere sâdece bireyler değil aynı zamanda kurumlardır (Ata, 2009: 10).

19. yüzyılda kurumsal birikim sürecinin kişisel birikim sürecinin yerini aldığı görülmektedir. 19. yüzyılın sonlarında büyük şirketler kurumsallaşmaya ve uluslararası nüfuz kazanmaya başlamıştır. Sermaye sahipleri artık kurum kavramını hayatlarına sokmuşlardır. Kurumsal iktisat kavramını ilk kez Walton Hamilton, 1918 tarihinde Amerikan İktisatçılar Birliği’nin yıllık toplantısında sunduğu “*İktisat Teorisine Kurumsal Yaklaşım*” (“*The Institutional Approach to Economic Theory*”) adlı çalışmasında kullanmıştır”. Hamilton bu bildiri ile genel olarak Ortodoks iktisat geleneğine karşı çıkmakta ve alternatif bir görüş olarak kurumsalcı düşüncüyü sunmaktadır. Hamilton, kurumsal ekonominin kurumlara ve bunların ekonomik yaşam üzerindeki etkilerine ve sonuçlarına odaklanan bir fikir akımı olduğuna inanmaktadır. Bu dönemde Thorstein Bunde Veblen de kurumsal kültür ve düşünce

yapısı ile ilgili bildiriler yazmış ve iktisat literatüründe kurumsal iktisat kavramına katkıda bulunmuştur. Amerikalı iktisatçılar kurumsal ekonomiye en büyük katkıyı sağlamışlardır. T.B. Veblen yaşadığı toplumun ekonomik ve sosyal yapısındaki dengesizlikleri sert bir dille eleştirmiştir. “*Amerikan ekonomisinden beslenen en iyi Amerikan ekonomisi eleştirmeni*” olarak bilinmektedir. Diğer bir deyişle, kurumsal iktisat okulunun ortaya çıkışı, Amerika Birleşik Devletlerindeki sosyal ve ekonomik zorluklar nedeniyle iktisat teorisine olan güvenin sarsılmasıdır ([https://dusunbil.com/veblenin-kurumsal-evrim-teorisinin-iktisat-sosyolojisine-
katkisi-i/](https://dusunbil.com/veblenin-kurumsal-evrim-teorisinin-iktisat-sosyolojisine-
katkisi-i/)).

Kurumsal iktisat yöntemi iktisadi düşünce tarihine önemli katkılar sağlamıştır. Yirminci yüzyılın başlarında Amerika Birleşik Devletleri’nde ortaya çıkmış ve neredeyse hiçbir iktisadi okul tarafından ele alınmamış kavramları kurumsal iktisat çalışmalarına dahil etmiştir. Örneğin; Neo-Klasik iktisadın aksine insanların düşüncelerini, tutumlarını ve davranışlarını vurgulamamakta, bunun yerine onları çevreleyen ve dönüştüren kurumları ele almaktadır. Zaten Kurumsal Ekonominin, Neo-Klasik iktisata karşı bir akım olarak ortaya çıkmış gelişmiştir.

Kurumsal İktisadi Düşünce, Neo-Klasik İktisadi Düşünceден farklı bir araştırma alanı yaratmıştır. Kurumsalcı bakış açısına göre, (1) Ekonomik varlıklar ve kurumlar arasındaki etkileşimde evrimsel bir süreç olduğu için, analizlerde de evrimsel bir yöntem ihtiyacı vardır. (2) evrimsel süreçle ilgilenmenin ana odağı, modern teknolojinin rolü ve karma piyasa kapitalizminin finansal kurumları tarafından öngörülen özel koşullardır. (3) Toplumsal uyuma dayalı bir yöntem yoktur, bunun yerine çatışma veya çelişkili bakış açısı vardır. (4), İlişkilerin ekonomik çelişkilerinin, kurumsal düzenlemeler aracılığıyla toplumsal kontrol mekanizmaları oluşturularak rehberliğe gereksinim duyduğu söylenmektedir (Şenalp, 2007: 3). Bunun yanında kurumsal iktisadın doğuşunda Alman Tarihçi Okulu, pragmatizm felsefesi ve Darwinciliğin felsefi evrimi de etkilemiş ve gelişiminde büyük rol almıştır.

1.1.1. Alman Tarihçi Okulu

Kurumsal iktisadın doğuşunu etkileyen en önemli ekonomik hareket, Alman tarihçi okuludur. Alman Tarihçi Okulu, her ülkenin coğrafi konum ve tarih açısından temelde birbirinden ayrıldığına, dolayısıyla ülkenin ekonomik sistemini

değerlendirirken, aynı düzeye yerleştirilemeyeceğine işaret etmektedir. Her ülke kendi koşullarına göre toplumsal kalkınmaya farklı tepki vereceğinden toplumsal konularda evrensel yasalar oluşturmak mümkün değildir. Alman Tarihçi Okulu denilince üzerinde durulması gereken isimlerden biri Gustav von Schmoller'dir. Yazara göre kurum; birbiriyle uyumlu, ortak bir amaca yönelik bir sistem oluşturan etik kurallar ve alışkanlıklar bütünüdür (Kama,2011:187).

Alman tarihçi okulunun ortaya koyduğu temel bakış açısı, Kurumsal İktisat tarafından benimsenmiştir. Alman tarihçi okulu; ekonomik olayların araştırılmasında tarih ve geleneklerin vurgulanması gerektiğini ve daha evrimsel bir bakış açısının gerekli olduğunu ileri sürmektedir. Bu okulun bakış açısına göre, ekonomik analizde aşırı soyut modellerden kaçınılmalı ve tümevarım tercih edilmelidir (Ata, 2009: 15). Kurumsal iktisadın ortaya çıkışında etkili olmasındaki temel dayanak Veblen'in hocalarının çoğunun Alman Tarihçi okulunda yetişmesi ve Veblen'in de onların görüşlerinden etkilenmiş olması gösterilebilir. Alman Tarihçi Okulu, genelde ekonomik davranışların tarihsel, sosyal ve de kurumsal bağlamlara dayandığını savunan bir okul olmuştur.

” Kurumsal iktisat bilimi açısından önemi; Tarihçi Okulu, iktisatta önemli faktörler olarak; gelenekler, görenekler, yasalar, mülkiyet hakları, hak ve adaletsizlik kavramlarına yer veren Etik ve Kurumsal okullara yol açmıştır (Basılğan, 2010: 25). Alman Tarihçi okulu klasik fikirlere tepki olarak XIX.yüzyılının ortalarında Wilhelm Roscher, Bruno Hildebrand ve Karl Knies'in yayınları ile ortaya çıkmıştır. Kurumsal iktisatın temel görüşleri içerisinde bu üç iktisatçısında ekollerini bulabilmek mümkündür. Mesela, her zaman ve her mekanda geçerli olabilecek ekonomik yasaların oluşamayacağı, iktisadi yaşamda durağan değil dinamik bir yapının bulunduğu görüşleri hem Alman Tarihçi okulu temsilcileri tarafından hem kurumsal iktisat okulu temsilcileri tarafından ifade edilmektedir. Alman Tarihçi okulu mensupları ekonomiye devletin müdahale etmesi gerektiğini savunur. Aynı görüş kurumsal iktisatçılar tarafından da savunulmaktadır. Kurumsal iktisatçıların devlet müdahalesini istemelerinin başlıca sebebi dönemin sosyo-ekonomik şartları olarak kabul edilebilir. Kurumsal iktisat Amerika Birleşik Devleti'nde 20.yüzyılın başlarında ortaya çıkmıştır ve o dönemlerde çok hızlı şekilde meydana gelen değişimler yaşanmaktadır. Bu değişimler sonucunda ABD dünyanın en güçlü ekonomisine sahip olmuştur. Fakat bu pozitif gelişmeler toplumun her kesimini aynı

şekilde etkilememiştir ve gelir dağılımında çok büyük adaletsizlikler meydana gelmiştir. Yoksul kesim yaşam standartları beklentilerinin çok altında kalmış ve bu da hastalıklar, konut yetersizliği, vergi yükünde işçiler üzerine yoğunlaşılması vb. gibi birçok şeyi beraberinde getirmiştir işte bu gibi sebeplerden kurumsal iktisat temsilcileri devlet müdahalesi fikrine yönlenmiştir. Başka bir sebep olarak Tekelleşme söylenebilir. Zamanla, ekonomide tekelleşme eğilimi artmış ve bu artış nedeniyle büyük şirketler hem siyasi hem de ekonomik olarak olumlu bir konum elde etmişlerdir. Sonuç olarak, rekabet ve çalışma koşulları kötüleşmiştir. İnsanların, geleneksel ekonomi anlayışının söylediği ve toplumları en iyiye götüreceği ifade edilen “bırakınız yapsınlar” görüşüne olan güveni zedelenmiş, yeni çözümlere olan ihtiyaç artmıştır (Savaş, 2000:645–646). İşte bu gibi durumlar, Klasik iktisada karşı olarak ortaya çıkan kurumsal iktisatın daha hızlı ilerlemesini sağlamış ve toplum bu durumu bir çözüm önerisi olarak görmeye başlamış ve kurumsal iktisat düşüncesi yaygınlaşmıştır.

1.1.2. Pragmatizm Felsefesi

Kurumcu Okulun felsefi dayanağı, Deneyci (Empirizm) felsefeye dayanan “Pragmatizm”dir. Pragmatizm felsefesi 19. yy’da egemen olan davranış ve bilimsel teori yapılarının sorgulanmasıyla ortaya çıkmıştır. Felsefi dayanağı ve sonuçları Alman Tarihçi Okulundan farklı olsa da her iki düşüncede de liberal öğretinin yöntemi eleştirilmiştir.

Empirizm ve pragmatizm, metafiziği eddeder ve bilginin ancak gerçekler dünyasının incelenmesiyle elde edilebileceğine inanır. Kurumsal iktisat bu yönde fizikötesi gerçekliği ve özellikle yerleşik ekonominin kökeni üzerine doğal düzen fikrini reddetmektedir (Güvel, 1998: 155). Pragmatizme göre, faydalı olmayan şey doğru değildir. Gerçek olan şey pratik faydası olandır ve her şey pratik fayda ölçüsüne göre değerlendirilmelidir.

“Peirce, bu bağlamda, kavram ve kelime öğretilerin hangi pratik sonuçlara işaret ettiklerinin araştırılmasının merkezi bir öneme sahip olduğunu belirtmektedir. Bu yüzden bunların anlamı ve geçerliliklerini “somut yaşamsal uygulamalarda” tespit etmek esas alınmaktadır” (Charles S. Peirce, 513). Pragmatizmde bilimsel teorilerin “doğruluğu”, onların gerçek sorunlarının çözümününe katkılarıyla ölçülmektedir.

Bilimin görevi sosyal sorunların çözümüne katkıda bulunmaktadır. Neoklasik iktisatta kurumlar gitgide arka plana düşmektedir.

Pragmatizm'in Pierce ve Jamesten başka önemli temsilcilerinden John Dewey eğitim kurumuyla ilgili önemli görüşler öne sürmüştür. Dewey dinamik bir bilgi anlayışını kabul etmiştir yani bilimi bir faaliyet yada yeni şeyleri keşfetme süreci olarak tanımlamıştır. Dewey bu süreçte bireylerin sürekli olarak karşılıklı bilgi alışverişinde bulunmaları gerektiğini savunmuştur. Dewey bilgilenme sürecini sosyal bir hareket olarak görmüş ve bu da onu kurumlara yönlendirmiştir. Kurumlara karşı olan ilgisinin başka nedenleri de vardır. Örneğin, Dewey bilimin başarılı olmasının sebebi olarak bilimin eleştiriye kurumsallaştırılması olduğunu düşünmüştür. Dewey kurumların ihtiyaçlar sonucunda ortaya çıktığını ve hatta bazı durumlarda kurumlar tarafından ihtiyaçların değiştirilebileceğini savunmuştur ve toplumsal ihtiyaçların karşılanması amacıyla yeni kurumların oluşturulması gerektiğini söylemiştir. Kurumsal iktisatçılar da Dewey gibi toplumda geçerli kurumların zaman içerisinde farklılaşabileceğini ve toplum için sadece yararlı kurumların kalacağını savunmuştur bu görüş Darwin'in doğal seleksiyon görüşüne dayandırılmıştır (Dewey, 2021: 98).

Kurumsalcılar gelenekleri, davranışları ve kurumları incelemek için "deneme"yi esas kabul eden Pragmatik felsefeye uygun yöntemler kullanırlar. Nasıl Tarihçi Okul çalışmalarıyla ekonomik yasalarının evrensel olmadığını ifade etmeye çalıştıysa, bunlar da geleneklerin, davranışların ve kurumların incelenmesinde ortak bir amaç hedeflemişlerdir. Bu araştırmalar, Veblen'de olduğu gibi, toplumda yerleşik kurumlarının sert eleştirisine yol açmıştır. Benzer şekilde, Alman Tarihçi Okulu'nun yönteminin devlet müdahalesini kabul edilmesine yol açması gibi, Kurumsalcılar "mutlak" ekonomik yasaların varlığını reddettiklerinde, devlet müdahaleciliği de yol gösterici planı kabul etmiştir. Aslında, onlar gibi (ABD'de) kurumsalcılar da toplumsal yasaları formüle etmede büyük etkiliye sahiptir. Ancak bu eğilim, 1940-50'lerde önemini yitirmiştir (Demir, 1996, 145).

1.1.3. Darwinciliğin felsefi evrimi

Darwinci Evrim teorisi sosyal bilimlerde kabul görerek Kurumsal İktisat biliminde önem arz etmektedir (Yılmaz, 2007:99). Neoklasiklerin "fen bilimleri" kanunlarına yönelik araştırmalarını gereksiz bir çaba olarak görürler çünkü devam eden Darwinci evrimi kesin bir hedefin ortaya çıkmasını engellemektedir (örneğin piyasa dengesi).

Eski Kurumsalcıların düşüncelerinin yaygın olduğu dönemde Darwin'in fikirlerinin tüm dünyada ilgi odağı oluşu, sosyal bilimcilerin de ilgisini çekmiş ve onlar da etkilenmiştir. Veblen, evrim düşüncesini iktisadi yönden incelerken, ekonomik mübadeleyi açıklamak konusunda fazlasıyla önem arz ettiğini savunmuştur. Veblen bilimi Darwin öncesi ve Darwin sonrası olarak iki döneme ayırmıştır.

Darwin öncesinde yapılan bilimin, tasvir ve sınıflandırmaya dayandığını ve doğa kanunlarının nedensellik çerçevesinde çalıştığını ifade etmiştir. Öte yandan Darwin sonrası bilimsellik , nedensellik ile birlikte istikrarsızlık dönemi ve süreci, ilk nedenden son sonuca kadar olan nedensel ilişkiyi ve sürecin kendisini vurgulamaktadır. Veblen'in yaratmaya çalıştığı evrimsel ekonomi, kurumlara odaklıdır. Kurumlar, geçmişin ürünleri olsalar da değişen koşullara uyum sağlayarak, günümüzde miras kalmayı başarmışlardır. Veblen, teknoloji ve kurumlar arasında tartışılmaz bir çelişki olduğuna inanıyor. Çelişki oluşturan, kurumların değişken yapıya sahip hızlı teknoloji karşısında belirledikleri kurallarla değişimi nispeten yavaşlatmasıdır. Ancak kurum kaçınılmaz olarak değişecek ve hatta bazen ortadan yok olacaktır. Oluşan değişimlerin kümülatif bir yapıya sahip olması sebebiyle, değişimde kırılmaların olması veya sıçramaların meydana gelmesi beklenilmez (Kama, 2011:188). Veblen'in temel iktisada yapmış olduğu en önemli metodolojik eleştirisi, temel iktisadın Darwin öncesi (preDarwinian) bir bilim olmasıdır. Veblen Darwinciliğin yalnızca bir biyolojik evrim teorisi olmadığını savunmuştur ve 19. yüzyıl sonunda çok sayıda disiplini bu düşünce sayesinde etkilemiştir. Veblen, iktisadın evrimci bir bilim olmadığını için geri de kaldığını savunmuş ve İktisadın eninde sonunda evrimci bir bilim olacağını ve henüz olmamış olmasının sadece bir zaman sorunu olduğunu söylemiştir (Veblen, 1995: 31).

İki dünya savaşı arasında kurumsal iktisat Amerika'da hakim olsa da, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gücü zayıflamıştır. Ancak 1970 ve 1980'lerden sonra, neoklasik teori ile yeni kurumsal iktisat yeni bir sentez gerçekleşmiş sosyal bilimlerde kurumsalcılık yeniden güçlenmiştir. Aynıısı neredeyse evrimci ekonomi için de geçerlidir. Evrimci iktisat, 1980'den sonra yeni araştırma programlarından biri haline gelmiş ve disiplin içerisinde güçlenmiştir. Hem ekonomik bir süreç olarak değerlendirmeleri hem neoklasik teoriye yönelik eleştirileri hem de tarihsel deneyimlerin benzerliği iki yaklaşımı eş anlamlı hale getirmiştir. İki yaklaşımın da lider ismi Thorstein B. Veblen'dir. Veblen için kurumlar, evrimsel süreç içinde

gelişen düşünce alışkanlığıdır dolayısıyla kurum ve evrim neredeyse eş anlamlıdır (Levent,2019:36-37). Veblen, o zamanın iktisat bilimi sınıflandırmaya dayandırıldığı için eleştirmiştir. Kurumsal iktisat Veblen’le başlatılmıştır fakat kurumsal iktisatçılar arasında Veblen’in Darwinizme ait fikirleri ihmal edilmiştir. Ancak 1980 sonrasında canlanan yeni kurumsal iktisat, oyun teorisi ve evrimcilikle beraber hem Veblen’e hem de Darwinizme karşı ilgi artmıştır.

1.2. Kurumsal İktisadın Temel Özellikleri

Kurumsal İktisat, iktisat bilimini hukuk, maliye, tarih, felsefe, siyaset gibi bir çok bilim dalı ile birlikte değerlendiren, iktisadın toplum ve diğer alanlar ile ne gibi ilişkiler içerisinde olduğunu araştıran iktisada karşı itirazlar sunan, disiplinlerarası bir bilimdir. Kurumsal iktisadın temel özelliklerine bakıldığında;

- Kurumsal iktisat, piyasadaki diğer değişkenleri de değerlendirmeye dahil ederek ekonomiyi tüm özellikleriyle ele almaktadır.
- Ekonomide istikrarlı ve eşit bir gelir dağılımı için devletin ekonomiyeye müdahale etmesi gerektiğine inanılır. Kurumsal ekonomistler, daha eşit bir gelir ve refah dağılımı elde etmek için özgürlüğü ve demokratik yeniliği destekler.
- Kurumsal İktisat, belirsizlik karşısında insanların düşünme yetilerinin sınırlı olduğu, dolayısıyla olayların gelişiminde tam bilgiye sahip olunamayacakları bilinir.
- Kurumsal iktisat, ortaya çıktığı ilk andan beri neo-klasik iktisadın eksikliklerinin farkında olmuş ve ekonomik süreçte teknolojinin önemine vurgu yaparak Neo-klasik iktisadın kıtlık boyutunu değiştirmeye çalışmıştır.
- Kurumsal ekonomide, "*tümdengelim*" yöntemi kullanılmaz onun yerine "*tümevarım*" yöntemi kullanılır.
- Kurumsal iktisatçılar, ekonomide Darwinci yaklaşımı benimsemişlerdir.
- Kurumsal iktisatçılar tarafından ortaya atılan soru Klasik doktrinde olduğu gibi "*bu nedir?*" sorusu değildir, "*buraya nasıl geldik? Buradan nereye gideceğiz?*" gibi sorulardır.
- İnsan davranışlarını anlamlandırmada akli muhasebeye değil de alışkanlıklara öncelik verilmektedir

- Kurumsal iktisatçılar, ekonomik olayların meydana geldiği ve geliştiği yerde anlaşılabilirliğine inanırlar. Örneğin, mülkiyet ve Anonim Şirket (A.Ş.) gibi şekilleri, kurumlar kategorisinde değerlendirilmelidir. Duygular, sezgiler vb. gibi şeyler de sosyal tepkiler kategorisine girmelidir.
- Kurumsal iktisatçılar; bireyler ile toplum arasında meydana gelen olaylar için nedensel açıklamalar yapılması gerektiğini önerirler.
- Kurumsal iktisatçılara göre ekonomik hayatta "uyum" diye bir şey yoktur; "çıkarlar arası çatışma" vardır.
- Kurumsal iktisatta üretim, tüketim ve gelir dağılımı gibi kavramların Klasik varsayımlarla açıklanamayacağını ancak kurumların kararıyla bu sorunlara çözüm yolu aranmasını gerektiğini savunurlar (North, 2002: 50).

Sonuç olarak kurumsal iktisat denilince; bireysel eylemden ziyade toplu eylemleri yansıtan ve kurumlara önem veren, ekonomiye evrimsel bir bakış açısıyla bakan, ampirik gözlemleri vurgulayan, devletin müdahalesini dikkate alan bir düşünce akımı akla gelmektedir (Ata, 2009:38).

1.3. Kurumsal İktisatın Farklılaşması

20. yüzyılın başlarında, ortaya çıkan Kurumsal İktisadi Düşünce, birey, toplum, kurum ve kuruluşları incelerken farklı bilim dallarından da yararlanarak zamanla Eski (veya Orijinal) ve Yeni Kurumsal İktisat olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

Kurumsal iktisatçılar ekonomik yapının şekillenmesinde en önemli faktörün kurum olduğunu vurguluyor ve bu iktisatçılar araştırmalarını çoğunlukla iki gelenek içinde sürdürüyor. Bu iki geleneği birbirinden ayıran temel nokta, kurumların rol ve işlevlerine farklı yaklaşım olmasıdır. İki eski kurumsalcı olan Veblen ve Commons'un görüşlerindeki farklılık bu iki farklı geleneğin oluşmasının temellerini oluşturmaktadır. Veblen'in çalışmalarını takip eden, Veblen-Ayres çizgisi olarak sınıflandırılmakta ve "eski kurumcu iktisat" ya da "neokurumcu iktisat" diye adlandırılan birinci kurumcu gelenek oluşmaktadır. Commons'un çalışmalarını takip edenler ise "yeni kurumcu iktisat" diye adlandırılan ikinci kurumcu geleneği oluşturmaktadır (Demir, 1996: 86).

Eski kurumsal ekonomiye katılanların benimsediği yöntemler Neo-klasik iktisadi düşünceleri tamamen dışlamaktadır ve çalışmaları teknoloji-kurum ikilemine

dayanmaktadır. Onlar teknolojiyi ekonomiyi iyileştirmek için bir güç olarak görür fakat kurumları gücü ve statüyü koruyan teknolojiler geliştirmek istemeyen bir engel olduğu söylenir. Öte yandan yeni kurumsal iktisatçılar ekonomide araştırmaları teknoloji ve kurumları içeren bir dizi etkinin ürünü olarak görürler. Onlar kurumların teknoloji için gerekli gelişimin önünde bir engel olmadığına inanmakta teknolojik tercihler arasında bir seçim olduğunu gösteren bir tercih tarzı olarak görülmektedir.

Kurumsal iktisadın kendi içerisinde 2'ye ayrılmasının temel sebebi olarak, Neo-klasik iktisada olan bakış açıları söylenebilir. Kurumsal iktisatçılar, Neo-Klasik İktisadı farklı yönlerden eleştirmektedir ve bu durum kurumsal iktisatçıların kendileri arasında kırılmaya sebep olan bir husus olarak ortaya çıkmıştır. Kurumsal iktisatçılardan bazıları kendi araştırma ve çalışmalarını Neo-Klasik iktisatçıların çalışmalarını bütünlüleyici olarak görmektedirler. Bazıları ise bu iki ekolün birbirinin zıttı olduğunu iddia etmektedirler. Kurumsal İktisatçılar, Eski ve Yeni Kurumsalcılar olarak ikiye ayrılmış olup; Eski Kurumsal iktisat, Neo-Klasik iktisatçıların görüşlerini reddetmiş ve iktisadi davranışların kurumlar neticesinde oluştuğunu savunan yeni bir yaklaşım ortaya koymuştur, Yeni Kurumsal İktisat ise, Neo- Klasik iktisatçıların görüşlerini reddetmemiş , Neo-Klasik iktisat ekolünün savundukları düşüncelerin geliştirilmesi gerektiğini savunmuştur.

Hodgson'a göre 1990'lara kadar kurumsal hareket Kurumsal iktisat olarak görülüyordu ve yerleşik ekonominin bir dalı olarak geliştirilen Yeni Kurumsal İktisat, Geleneksel Kurumsal İktisat Okul'nu Eski Kurumsal İktisat olarak tanımlıyordu. Keizer eski kurumcu düşünceyi Orijinal Kurumsal ekonomi olarak değerlendirmekteydi (Yılmaz Genç ve Ekiz,166)

1.3.1.1. Eski Kurumsal İktisat ve İktisadi Ekolün Genel Özellikleri

Eski kurumsal iktisat Veblen'in "İktisat Neden Evrimci Bir Bilim Değildir?" isimli çalışmasıyla kurumsal ekonominin başladığı kabul edilir ve Neo-klasik ekolün soyutlayıcı, tündengelimci araştırma yöntemine ve devlet müdahalesini en aza indirmeye çalışan, 20. yüzyılın başlarında, ABD'de gelişen iktisat ekolüdür. Kurumsal iktisat Okulunun gelişiminde önemli isimlerden biri olan Veblen, kurumları hemen hemen tüm toplumların kabul ettiği bir düşünme alışkanlığı olarak tanımlıyor. Daha sonra birçok farklı isim kurumsal iktisat Okuluna katkıda bulunmuştur. Zamanla Columbia ve Wisconsin Üniversiteleri önemli isimleri

sayesinde kurumsalcıların merkezi haline gelmiştir. Columbia Üniversitesi'nin eğitim kadrosunda Wesley Mitchell, Robert Hale, John Dewey, Karl Lywellyn ve J.M. Clark gibi isimler yer alırken, Wisconsin Üniversitesi'nin akademik kadrosunda Selig Perlman, Martin Glaeser ve John Commons bulunmaktadır. Kurumsal İktisat, olaylar ve gözlemlenemeyen belirsizlikler karşısında bireylerin sınırlı entelektüel yeteneklere sahip olduğuna, dolayısıyla bireylerin olayların gidişatı hakkında tam bilgili olamayacaklarına inanır. Ortodoks iktisat ise zıt bir görüşü savunmakta ve hayatın her yönüyle gözlemlenebileceğini kabul etmektedir. Bir diğer ifade ile geleceği değerlendirirken tüm olayların öngörülebilir olacağını savunmuştur. Birçok iktisatçı geleceğin tam olarak tahmin edildiği düşüncesini eleştirmiştir. Örneğin, Yeni Kurumsal İktisatçı Douglass North'a göre, Neo-klasik iktisat okulunun savunduğu tam bilgiye sahip olma düşüncesi gibi sert varsayımlar okulun realist düşünceden dışlanmasına sebep olmakta ve okula olan güven azalmaktadır (North, 2002: 31). Bu da kurduğu modellere kurumları dahil eden Kurumsal İktisatın daha güvenilir ve daha dinamik kalmasına katkı sağlamaktadır. Diğer bir deyişle Kurumsal İktisat okulunu daha dinamik kılan bireylerin sınırlı rasyonaliteye sahip olduğunu savunmasıdır. Eski kurumsal iktisat okulunun belli başlı özelliklerini söylemek gerekirse şu şekilde sıralanabilir:

Kurumsalcılarda bütüncüllük ilkesi öne çıkar (Veblen, 1995: 15). Buna göre, her parçayı bütünden ayrı ayrı kontrol etmek, sonuçların doğruluğunu etkileyecektir. Bu koşullar altında kurumsalcılar, iktisat ve diğer sosyal bilimlerin ayrılmaz ve bütünlüyci olduğuna ve bu durumun göz ardı edilemeyeceğine inanırlar.

- Kurumsalcılara göre; ekonomik hayat, temel ekonomik varsayımlar tarafından değil ekonomik kurumlar tarafından belirlenir. Kurumların sosyal düzeni koruyacağına ve düzenleyeceğine inanılır. Bu doğrultuda, ekonomik olayları kurumlarla değerlendirir. Bu yaklaşım, yeni kurumsalcı okulunda yönetsel bireycilik olarak adlandırılmaktadır (Şenalp, 2007: 7).
- Kurumsal İktisatçılar, Klasik iktisadın savunduğu “iktisadi çıkar” yerine “çıkar çatışması”nı savunurlar. Bunun temel nedeni insanların asla birlikte hareket etmeyeceklerini düşünmeleri ve birbirlerinin yararına hareket etmeyecekleri varsayımları yatar. Hükümetin bu çıkar çatışmasını ortadan kaldırmak için kurumlar üzerinden ekonomiye müdahale etmesi gerekmektedir.

- Ekonomide katılımcılar ve araçlar dinamik olduğundan dolayı; kurumlar her daim değişime, kendini yenilemeye veya gereksiz hale gelmişse kapatılmaya muhtaçtır. Bu yüzden kurumlar her daim bilgi akışına, bilgiye ve teknolojik gelişmeye açık olmalıdır (Genç ve Ekiz :167).

Eski kurumsal ekonomi, bireylerin davranışlarında kurumsal yapının önemli olduğunu ve kişilerin davranışlarının içinde bulunduğu kurumsal yapının ürünü olarak ortaya çıktığını, toplumsal yapıyı etkilediğini savunmuştur.Eski kurumsal iktisat makro merkezli olup, iktisadi yapıya sosyal ve ekonomik ya da temel bir söyleyişle kurumsal bir pencereden bakmayı yeğlemiştir.

Eski kurumsal okulun iktisatçıları için, kurumsal reformdaki ana faktör teknolojidir. Teknolojinin gelişmesi genellikle yeni sosyal yapı biçimleriyle çelişiyor gibi görülür. Teknoloji, kurumsal yapının bir ögesi olması neticesinde değişim, kişisel güdülerle değil toplu eylemin yansıması sebebiyle olmaktadır.

1.3.1.2. Eski Kurumsal İktisat Okulunun Bazı Temsilcileri

Eski Kurumsal İktisat Okuluna baktığımızda, okulun önde gelen isimleri arasında Thornstein Veblen, John R.Commons ve Wesley C.Mitchell gibi önemli iktisatçıları görebiliriz. Tüm bu önemli iktisatçılar iktisada mekanik değil, evrimsel yaklaşmayı amaç edinmişlerdir.

1.3.1.2.1. Thorstein Bunde Veblen (1857-1929)

Veblen, Amerika-Wisconsin’de dünyaya gelmiş Norveçli göçmen bir ailenin çocuğudur. Lisans eğitimini Carleton College’de tamamladıktan sonra yüksek lisans çalışmalarını John Hopkins ve Yale Üniversitelerinde yapmıştır. 11 kitap yazmasına ve dünya çapında bir üne sahip olmasına rağmen, Amerikan ana akım ekonomik geleneklerini eleştirdiği için hiçbir zaman tam profesör unvanını kazanamamıştır (Bocutoğlu, 2012: 232). Veblen ekonomist ve sosyologtur. Kurumsal iktisatın kurucularından biridir. Marksist olmayan kapitalist sistem kritikçisidir.

Veblen, güçlü bir felsefi temele sahip iktisatçı olduğu için, araştırmalarında ana akım iktisattan sık sık bahsettiği ‘görünmez el’ ve ‘Doğal Düzen’ gibi bilgi tabanına her zaman ilgi duymuştur. Ana akım iktisat teorileri, sürekli bireyi hazzını en üst düzeye çıkararak bir varlık gibi görmektedir. Bu nedenle, yerleşik iktisat kuramının bu görüşü iktisadi işlevsiz, statik ve deterministic bir hale getirmektedir. Veblen’e göre,

kişilerin statüye sahip olma isteği, alışkanlık ve geleneksel motivasyon gibi formel (resmi) veya informal (resmi olmayan) kurumsal etkilerle davrandığını kabul görmüştür. Bu açıdan bakıldığında Veblen, ana akım ekonomiyi bireyin toplumun bir parçası olmaktan çok akılcı ve hazcı bir mekanizmaymış gibi görmesini eleştirir (Şenalp, 2003: 13).

Kısaca Veblen'in analizinde; kişilerin alışkanlıkları toplumun alışkanlığına dönüşmekte, toplumun alışkanlıkları da kurumsal yapıyı şekillendirmekte ve kurumsal yapılar da kişilerin eylemlerini şekillendirmektedir. Ayrıca kurumlar toplum faaliyetlerinin ileri kuşaklara ulaşmasını sağlarlar ve bu bağlamda kurumlar, toplumun maddi koşullarını gösteren bir teknolojik gelişmenin alt yapısını oluştururlar. Veblen tam rekabet koşullarının hiçbir zaman mümkün olmayacağını, tam rekabet piyasalarının hayalî bir ürün olduğunu belirtmiştir.

Veblen'e göre ana akım iktisat teorilerinin, insan davranışına yasal temel bulabilmek için, Mill ve Bentham gibi iktisatçıların faydacılığını çarpıtarak, kişiyi, hazcı rasyonellik cenderesine hapsetmiştir. Bu sebeple de ekonomi işlevsiz, dinamik olmayan ve belirlenimci bir disiplin haline gelmiştir. Bu bağlamda, bireyin bu sosyal bağlamından ayırarak, *rasyonel bir hazcıdan* ibaret bir şekilde araştırmalarına konu edilmesini sert bir şekilde eleştirir (Demir, 1996: 92-93).

Veblen, davranışın dayandığı temel nedenleri ve motivasyonları bulmaya çalışarak, özünde ekonomik araştırmanın sorununun, diğer teorik açıklamalardan farklı olarak kurumsal yapının gelişimini, değişimini incelemek olduğunu açıklamıştır. Veblen, tüketici davranışı, işlem maliyetleri, bilginin ekonomik büyümedeki rolü ve beşeri sermaye gibi birçok konuda açıklamaya sahiptir. Ekonomik faaliyetlerin tutum ve alışkanlıklara dayandığını ve bu davranışların kurum tarafından yönlendirildiğini söylemektedir. Yazar, kurumların arkasındaki motivasyonun içgüdüler olduğuna inanmaktadır ve ekonomik ilişkilerde evrimsel metaforların önemine vurgu yaparak, kurumların değişim sürecindeki önemi, mülkiyet haklarıyla bireylere tanınan özgürlüğü ve sözleşme şartlarına uyulmaması durumunda yapılacak yaptırımlar vb. olaylarda gereken analizler yapılmıştır. Ayrıca Veblen, kurumsal yapı ile ekonomik faaliyetler arasındaki etkileşimi ve tüketim kavramının gelişimini 1899 yılında yayımlanan en önemli çalışması "Aylak Sınıf Teorisi" adlı eserinde, açıklamaya çalışmıştır (Veblen, 1995: 12).

Veblen'in iktisadi düşüncesi beş ana boyutta özetlenebilir (Veblen, 1995: 25). Bunlar; Aylak Sınıfın Teorisi, Çalışma İçgüdüğü , Neo Klasik İktisada Eleştiriler, Krediler ve Konjonktür Dalgaları ve Teknisyenler Kuruludur. Bu doktrinlerden en önemlisi Aylak Sınıfın Teorisi'dir.¹

1.3.1.2.2.Wesley Clair Mitchell (1874-1948)

Wesley Clair Mitchell, Amerikalı iktisatçıdır. Amerika'da özellikle iki dünya savaşı arasında Veblen ve Commons ile birlikte Kurumsal İktisat okulunun en önemli temsilcilerinden biri olmuştur. Veblen'in öğrencisidir. Veblen'in evrimsel bir bilim için önerilerini benimsemiş fakat Neo-Klasik iktisadı hocası kadar sert şekilde eleştirmemiştir. Mitchell, Neo-Klasik iktisadın soyutlama derecesine ve matematiksel çözümlene yöntemlerine karşı çıkmış, tündengelemlim değil tümevarıma dayalı nicel bir iktisat yaklaşımı savunmuştur.

Mitchell, iktisat tarihindeki ve iktisadi literatürdeki ekonomik olayların incelenmesinde istatistiksel araştırma ve deneyciliği vurgulaması ve bu yöntemleri iş çevrimleri ile ilgili yaptığı çalışmalarında kapsamlı bir şekilde kullanmasıyla bilinir. Bu doğrultuda Mitchell, ekonomide istatistiksel ve niceliksel tekniklerin kullanılmasının önemine dikkat çekerek, başta National Bureau of Economic Research (NBER)² olmak üzere birçok kurumun kurulmasına yardımcı olmuştur. NBER'deki meslektaşları ile oluşturduğu veri setleri ve geliştirdikleri istatistiksel ölçüm ve analiz yöntemleri ile ekonomide ampirizmin önünü açmıştır (Dinar, 2014: 60).

Mitchell, iktisat kavramının insan davranışlarını araştıran bir bilim dalı olduğunu savunmuş ve insan davranışlarının analizinde rasyonel insan kavramını reddetmiştir. Rasyonel insan kavramı yerine içgüdü ve alışkanlığı kullanır (Mitchell, 1935: 52). Mitchell'in adını duyurduğu konu konjonktürel dalgalanmalarını istatistiksel olarak incelemiş olduğu konjonktür teorisidir. Konjonktür dalgalarının diğer bir konjonktür

¹ Veblen, mülkiyet ayrıcalıklarından faydalanan zengin sınıfların üretimi azalttığını ve böylece yüksek kar elde ettiğini vurgulayarak bu zengin kişilere 'aylak sınıfı' adını vermiştir. Bu noktadan itibaren, toplumu oluşturan çalışan sınıfla sözü geçen aylak sınıfı arasında bir çıkar çatışmasının olduğunu göstermiştir.

² Mitchell'in başarılarından biri, herhangi bir destek olmaksızın tarafsız bir şekilde Ekonomik Araştırma Ulusal Bürosu'nu (NBER) kurmasıdır. Bu tarafsız kuruluşun amacı ekonomik çalışmalar için gerekli olan istatistiksel verilerin toplanması ve değerlendirilmesi olarak ifade edilebilir (Bakırtaş,2014:31). 1920 yılında kurulmuş kâr amacı gütmeyen bir kuruluştur.

dalgalarına benzemediğini, hepsinin de farklı sebebinin ve yapısının olduğunu açıklamaya çalışmıştır.

Mitchell'e göre herhangi bir depresyon varsa iyileşme koşulları gelecektir (Mitchell, 1925: 12). Çünkü durgunluk döneminde faiz oranlarının düşmesi, batan şirketlerin elenmesi, sabit ve değişken masrafların düşmesi ve stokların artması gibi koşullar kendiliğinden iyileşme sürecini başlatacaktır. Benzer şekilde bir refah döneminde gelecekteki depresyon belirtileri görünebilir çünkü refah döneminde masraflar artar ve kâr oranları düşer. Mitchell bu analizleri teorik ve tarihsel bulgulara dayalı olarak yapmıştır (Aktan, 2007).

Araştırmaları ile esas olarak kendisinin "para ekonomisi" olarak tanımladığı kapitalizmin işleyişinin neden olduğu istikrarsızlığı incelemektedir (Mitchell, 1935: 122). Bu kapsamda, ABD ekonomisi başta olmak üzere İngiltere, Fransa, Almanya gibi kapitalist ülkelerdeki istikrarsızlıkları inceleyerek bir iş çevrimleri teorisi formüle etmeye çalışmıştır (Dinar, 2014: 61).

1.3.1.2.3. John Rogers Commons (1862-1945)

Eski kurumsal iktisadın temsilcilerinden Commons da kurumu, " bireysel davranışı özgür kılan, kontrol eden ve genişleten kolektif hareket olarak tanımlamaktadır (Commons, 1931: 60). Commons'ın deyişiyle kurum, "bireysel fiilin kontrolündeki kolektif fiil"dir" (Commons, 1996: 82). Yerleşik iktisadın, değişen koşulların neden olduğu çatışmaların ancak rekabetçi piyasalar aracılığı ile çözülebileceği ve bunun herhangi bir devlet müdahalesini yaratacağı çözümlerden üstün olduğu iddiasını kabul etmeyen Commons, kültürel, sosyal, psikolojik ve hukuki faktörlerin analizin kapsamı dışında bırakılmasını da sert bir şekilde eleştirmiş ve istenilen sosyal sonuçların oluşması için genellikle devlet müdahalesinin gerekli olduğunu savunmuştur. Commons'a göre ekonominin temel uğraşı, kolektif eylem aracılığıyla yaşamı ve toplumu şekillendiren kurumların incelenmesidir (Güler, 2012:57). Commons, Veblen'in tersine kurumların bazen kendiliğinden geliştiğini, bazen de ortak bir tasarım ürünü olduğunu ve temelinde ilerici bir özellik taşıdığını söylemektedir.

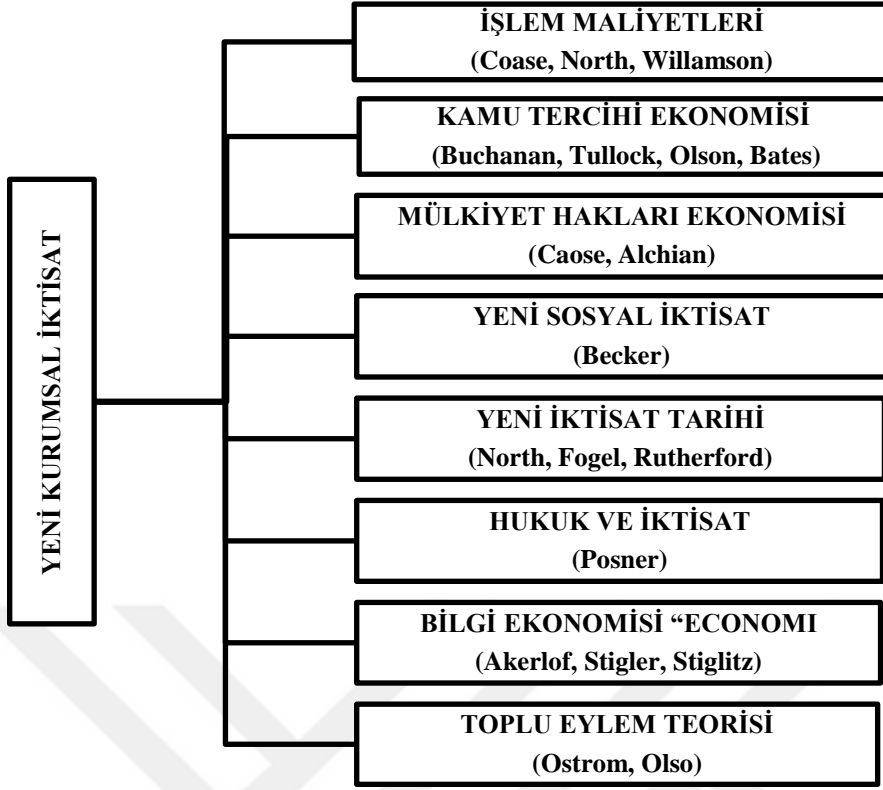
Commons kurumsal değişimin iki farklı kaynaktan meydana geldiğini söylemektedir. İlki yasama organıdır. Buna göre, Monark veya diğer mutlak yöneticiler gücü veya yasama organının yasama sürecinin bir ürünü olarak yeni kurallar ortaya çıkmış,

zamanla tüm toplum bu kuralları benimsemiş, yeni kurumsal yapılara ve değişikliklere yol açmıştır. İkinci değişim kaynağı gelenek ve mahkeme içtihatlarıdır. Mahkemenin içtihadı, ortak uygulamalar ve gelenekler arasındaki çatışmaları çözen yeni kurallar ortaya çıkmış ve ortaya çıkan bu kurallar zamanla toplum tarafından içselleştirilmiş ve yeni kurumsal yapıya geçişe yol açmıştır (Commons, 1996: 320). Kısacası Commons, devlet dışındaki kollektif örgütlenme faaliyetleri bağlamında siyasi ve hukuki karar verme süreçlerini ve kurumsal değişiklikleri tartışmıştır (Demir, 1996: 115).

1.3.2. Yeni Kurumsal İktisat

Kurumsal iktisadi düşünce içerisinde Commons'un düşünceleri neticesinde gelişen ve Neo-Klasik iktisadi düşünceleri reddetmek yerine yetersiz kaldığı yerleri belirtip onların telafisini yapmak isteyen bir düşünce akımı gelişmiştir. Bu bağlamda kurumsal iktisadi düşünce ile Neo-Klasik iktisat arasında bir bağ kurmak amaçlanmıştır. İşte bu amaç neticesinde araştırmalarını sürdüren ve bünyesinde birçok değişik düşünce ekollerini barındıran bu akıma, “yeni kurumsal iktisat” denilmektedir.

Yeni kurumsal iktisat okulu Neoklasik iktisat okulunun kıtlık ve rekabet gibi kavramlarını kabul etmiş ve kullanmıştır. Fakat sıfır işlem maliyeti, tam bilgi ve rasyonalite fikirlerine karşı çıkmış ve “işlem maliyeti”, “asimetrik bilgi” ve “sınırlı rasyonalite” “mülkiyet hakları” “fırsatçılık” gibi kavramları farklı pencerelerden sunmuştur. Yeni Kurumsal İktisat denildiğinde çok sayıda farklı düşünce ekolü akla gelmektedir. Bu düşünce ekollerinin neler olduğu ve hangi düşünürlerden oluştuğu Şekil 1.1 görülmektedir.

Şekil 1. 1: Yeni kurumsal iktisat okulunu temsil eden düşünce ekolleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Oliver Williamson (1975) (akt.Çetin, 2012) Yeni Kurumsal İktisadın isim babası olarak tanınmasına rağmen, iktisadi araştırmalarına işlem maliyetlerini eklemesiyle Ronald Coase'un "The Nature of the Firm" makalesinde, okulun vücut bulduğu kabul görmektedir. YKİ da eski akım gibi Neo-klasik iktisadın, ekonomik aktörler tam bilgi sahibidir, rasyoneldir ve işlemler maliyetsizdir şeklindeki varsayımlarını terk etmiştir. Ancak bireylerin, eksik bilgiye ve sınırlı mental yeteneklere sahip olduklarına ve bu nedenlerle geleceğe ilişkin öngörülemeyen belirsizliklerle karşı karşıya kaldıklarına ve bilgi edinmek için işlem maliyetlerini üstlendiklerine inanmaktadır.

Bireyler, risk, belirsizlik ve işlem maliyetlerini azaltmak için;

a. Anayasaları, kanunları ve regülasyonları yazan ve uygulayan,

b. Geleneksel normları, inanışları, fikirleri ve davranış kurallarını gösteren kurumlar oluşturmuşlardır.

Birinci gruptaki kurumlar resmi (yazılı) kurumlardır ve ikinci gruptaki kurumlar gayri resmi (yazılı olmayan) kurumlardır. Aslında eski kurumsal iktisat,

araştırmalarında gayri resmi kuralları kullanmıştır. Bununla birlikte, resmi kurumlara ilişkin analizi ampirik olarak kanıtlanamadığından, bu güdülerle hareket eden bireyler irrasyonel kabul edilmiştir. Oysa ki YKİ, resmi kurumların analizini pozitif araştırma gündemine dahil ettiğinden hakim ekonomide yer almaktadır (Çetin,2012:48-49). Yeni Kurumsal İktisadi ekol, iktisadi yapının şekillenmesinde kurumsal yapıların etkilerinin ötesinde kişilerin davranışlarının daha önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu düşünceye göre insanların davranışları neticesinde şekillenen kurumsal yapı, ekonomik yapılanmayı belirlemektedir. Bu şekilde düşünöldüğünde Yeni Kurumsal iktisadi ekolün mikro orijinli bir yaklaşım olduğu söylenebilir. Eski kurumsalcılar, insanları kurumların etrafında davranan varlıklar olarak açıklamaya çalışırken, Yeni Kurumsalcılar bunun tersi olarak kurumlari, insanların davranışları ile anlatmaya çalışmaktadır (Mitchell, 1935: 96) .

Yeni kurumsal iktisatçılar, tüm insan eylemlerinin çıkarlarını maksimize etmeyi amaçladığı şeklindeki temel varsayımdan vazgeçmiyorlar ve tüm sosyal kurumları bu varsayımın yardımıyla açıklıyorlar. Diğer bir deyişle, orijinal kurumsal iktisatçıların aksine, yöntemsel bireycilik olasılığından ve onun yaptığı formalizasyon imkânlarından vazgeçmiyorlar. Bir anlamda bu da, sağ elleriyle verdiklerini sol elleriyle geri alıyorlar demektir (Buğra, 2011: 41-42)

Yeni Kurumsal İktisat, emek ekonomisi ve mülkiyet hakları gibi teorilerini içermektedir bu kavramı ilk kullanan isim Williamson olmuştur, Coase'un işlem maliyetlerini analize dâhil etmiş ve bu sayede literatürün genişlemesine sebep olmuştur. İşlem maliyetleri Williamson'a göre, sözleşme ilişkileriyle alakalıdır. Bu sebeple, işlem maliyetleri ekonomi, hukuk ve organizasyonu bir araya getiren disiplinler arası bir alan olmuştur. Williamson, mülkiyet hakları kavramında piyasa dışı kurumları ele almış ve mevzuatında insan haklarına ilişkin çok sayıda eksikliği olan ölkelerde, mülkiyet haklarına ilişkin düzenlemelerin eksikliği sebebiyle meydana çıkabilecek ihlallerin giderilmesi gerekeceğinden, işlem maliyetlerinin yükseleceğini savunmuştur. Eski Kurumsal İktisat ve Yeni Kurumsal İktisat arasındaki çok sayıda farklılık olmasına rağmen bu iki ekol arasında ortak noktalar da vardır. Her iki düşünce okulu da iktisadi araştırmalarda bireyleri değil, kurumları esas almışlardır . Eski ve Yeni Kurumsal İktisatçılar, ekollerinin diğer sosyal bilimlerle (hukuk, felsefe, sosyoloji gibi) daha fazla iç içe olmasını tercih ederler. Yine her iki düşünce ekölü de ekonomik olayları statik bir yapı değil, dinamik bir

yapı etrafında değerlendirmektedir. Genel olarak her iki düşünce okulu da iktisat biliminin, daha evrimci bir bilim olması gerektiğini savunmuştur (North, 2002: 11).

Yeni Kurumsal İktisat okulunun diğer okullardan özellikle üç noktada ayrıldığı görülmektedir. Bunlar Şekil 1.2’de görülmektedir.

Şekil 1. 2: Yeni kurumsal iktisatı diğer okullardan ayıran kavramlar

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bu kavramların hepside ayrı ayrı bir çalışma konusudur ve bu kavramların iktisadi hayat üzerinde yapmış olduğu etkiler ve düzenleme biçimleri de ayrı bir değer taşımaktadır. Bu yüzden bu kavramları ayrı ayrı açıklamak gerekmektedir.

1.3.2.1. Firma Teorisi

Firmaların ilk derinlemesine araştırması Coase’un, “The Nature of the Firm”(1937) makalesi ile gerçekleşmiştir. Bu makaleden önce firma, piyasa fiyatlarına dayalı mal üreten, birçok ekonomistin (Arrow, Klein) söylediği gibi bir “kara kutu”ydü. Özellikle Neoklasik teorinin, firmayı kişiselleştirerek (tam bilgi varlığı, sınırsız piyasa mübadelesi halinde) firmaların kârlarını maksimize etmek için basit araç olarak gördüğü bilinmektedir. Bir anlamda firmanın kişiselleştirilmesi onu girişimci davranışlarına bağlamaktadır (Kama, 2011: 194-195). Girişimcilerin asıl amacının kârını arttırmak olduğu düşünüldüğünde, bu düşünce olduğu gibi firmanın da tek hedefi olacaktır. Kârı belirleyen en önemli şeyin girişimcinin aldığı risk olduğu unutulmamalıdır. Bu anlamda tüm girişimcilerin riske ve kâra bakış açısının benzemesi beklenemez. Kârı önceden görebilen işadamlarının varlıklarını sürdüreceğini, diğer işadamlarının ise piyasadan varlıklarının silineceğini söylenebilir. Ekonomi literatüründe uzun zamandır genel bir konu olarak ele alınan firma teorisi, Yeni Kurumsal iktisatçılar tarafından daha geniş ve ayrıntılı olarak

analiz edilmektedir. Bu nedenle Yeni Kurumsal iktisatçıların firma teorisine olan bakış açıları geleneksel yaklaşımdan farklıdır (Bakırtaş, 2014: 59).

Ekonomistler firma teorisini tüzel kişilik olarak ele almaktan ziyade genellikle firma teorisi kavramını üretim teorisi olarak ele almaktadırlar. Firma geleneksel firma teorisine göre, girdileri bir üretim işlevi veya üretim seti olarak çıktıya dönüştüren bir kara kutu olarak tanımlanmaktadır. Bu görüşe göre firmalar tıpkı tüketiciler gibi birimsel aktörlerdir ve rasyonel hareket etme eğilimindedirler. Bu rasyonel davranış eğilimi karı en üst düzeye çıkarmak isteyen bireylerden farksızdır. Firma, üretim miktarı, çıktı seviyesi ve üretimde kullanılan girdiler gibi birçok kararla karşı karşıyadır. Bu noktada firmaların büyüklüğü ve ürün türleri üretim maliyetleri ile ilgilidir (Coase, 1998: 72-74).

Bununla birlikte kurumsal ekonominin görüşünü geleneksel firma teorisinden ayıran husus, üretim maliyetlerinin sadece bu faktörler ile sınırlı olmadığı, aynı zamanda sözleşme ve kurumsal maliyetleri de içermesidir. Aslında geleneksel firma teorisinde sözleşmeye dayalı ilişki ve kurumsal çerçevenin istikrarlı ve maliyetsiz olduğu varsayılmaktadır. Bir diğer fark ise kurumsal iktisatçıların firmaların neden ortaya çıkması gerektiğinin tartışılmasıdır (Bakırtaş,2014:56). Firmalar dikey (hiyerarşik) oluşumlardır. Firmaların neden var olduklarını araştıran Coase, maliyetlerin üzerinde düşünmeye itmiştir (Coase, 1998: 72-74). Organizasyon yapısının dikey olmasının sebebi, dışsallıkların içselleştirilmesi, maliyetlerde azalma yaratmasıdır. Firmaların aktif bir şekilde çalışmalarının organizasyon yapısına bağlı olduğu herkesçe bilinmektedir. Firmanın organizasyon yapısında işçinin çıktısı direk gözlenebiliyorsa ideal yapıdır; fakat genelde, çoğunlukla da yönetim kademesinde, işçilerin üretim anlamında yapmış oldukları katkıyı gözleyebilmek çok zordur. Fabrikalarda bir çalışanın üretimi yerine, grubun üretim çıktısını gözlemleyebilmek daha mümkündür. Bu nedenle ele alınan maaş grubu üretim miktarına göre düzenlenirse, çalışanın geliri takım arkadaşlarının çalışma performansına bağlı hale gelmiş olacak ve çalışan işçinin arkadaşlarını takip edip onları gözetlemesi kendi çıkarına olacaktır. Buradaki amaç, farklı çıkarılara sahip kişilerin etkin çalışmasına olanak sağlayabilmek için bir düzenek meydana getirmektedir.

Williamson'un firma ve maliyetler hakkındaki görüşleri Coase'un görüşlerinden biraz farklıdır. Williamson, fiyat mekanizmasının neden olduğu maliyetleri işlem maliyetleri adı altında ayrıntılı olarak incelemiştir. Williamson'a göre firma, işlem

maliyetlerinden tasarruf etmeye çalışan bir organizasyon biçimidir. İşlem maliyetleri piyasanın işlemlerinden ve firma içi faktörlerden meydana gelmektedir. Williamson'un firma teorisinden yola çıkarak gerçekleştirdiği en önemli katkısı işlem maliyetlerini kapsamlı şekilde ortaya koymasındır (Bakırtaş, 2014: 58).

1.3.2.2. Sözleşme Teorisi

Sözleşme teorisindeki en önemli konu, asıl- vekil kavramıdır. Asıl -vekil ilişkisinin oluşumu, gerçek hayattaki asimetrik bilgiden kaynaklanmaktadır. Burada temsil edilen vekil temsilcidir. Vekil tarafından verilen karar sadece kendi refahını etkilemeyen aynı zamanda asılın marjinal fayda seviyesini de etkileyen kararlar ise, asıl-vekil ilişkisi vardır. Devlet-vergi mükellefleri, kredi talep edenler ve kredi sağlayıcıları, alıcılar ve satıcılar, hasta-doktor ilişkileri arasındaki ilişkide asıl- vekil problemi olabilmektedir. Bir kişi bir olayda asıl olabilirken başka bir olayda vekil olabilmektedir. Sözleşmeler aracılığıyla belirli kullanım hakları devredilebilir. Buradaki sorun, ekonomik verimliliği sağlamak için sözleşmelerin nasıl düzenleneceğidir. Sözleşmeler katılımcıların farklı bilgilenme düzeylerinde, verimliliği artırıcı etki göstermektedir. Yeni Kurumsal İktisat hukuki ve hukuki olmayan sözleşme ilişkilerine özel bir önem vermektedir. Hukuk dışı bir sözleşme, ahlak ve geleneğe dayalı sözleşme ilişkileridir (örneğin insanların sözünü tutması gibidir) (Derya, 2014: 1104).

İşlem maliyetlerinin varlığı, Neoklasik ekonomideki tam bilgi kavramının yerini sınırlı rasyonaliteye bırakmasına neden olmuştur. Yeni Kurumsal İktisatın diğer okullardan ayrılmasının en önemli nedeni eksik sözleşmelere verdiği önemdir. Sözleşmelerin yapılmasında bireylerin özgürlüğü, ülkelerin yasal kapsamı içinde tanımlanmıştır. Taraflar sözleşme maddelerinde kendilerine fiziksel olarak zarar verebilecek veya belli yasa dışı koşullar içerebilecek hükümlerin yer aldığı sözleşmeler yapamazlar. Ayrıca mübadele sırasında meydana gelen bilgi sorunları, tam sözleşmenin kurulmasını engelleyerek kusurlara yol açabilmektedir. Eksik bir sözleşme, tarafları öngöremeyecekleri çeşitli risklere maruz bırakabilir ve gelecekte karşılaşılabilecek bazı riskleri önlemek için bir can kurtaran olabilir (Kama, 2011: 196).

Bireylerin eksik sözleşmeye yönelmesine asimetrik bilgi neden olmaktadır. Taraflar arasındaki bilgi eksikliğini fark ederek fırsatçılık yapabilirler. Fırsatçı davranışlara

firma içerisinde de rastlanmaktadır. Yönetici ve firma sahibi ya da yönetici ve firmanın çalışanları bu tür bir davranışta bulunabilir. Aslında bilginin asimetrik dağılımının, bireyler arasında karşılıklı davranışlarını gözlemlemesine engel olmaktadır. Az sayıda insanın bulunduğu, bu kişilerinde birbirini tanıdığı bir pazarda gerçekleşen değişim kısmen daha basittir. Köy ve küçük ölçekli kasabalar gibi yerlerde genellikle taraflar aralarında yazılı anlaşma yapmak yerine sözlü anlaşma yaparak işlemlerini gerçekleştirirler. Bu gibi yerlerde geçerli sıkı enformel bağlar, ticaretin sözlü anlaşmalarla dahi olsa sorun olmadan işlemlerini sağlamaktadır. Çünkü insanlar birbirleri hakkında yeteri kadar bilgiye sahiptirler. Pazar büyüklüğü arttıkça, asimetrik bilgi artacak bu da beraberinde işlem maliyetlerinde ciddi artışlara yol açacaktır (Hodgson, 1992: 580).

Karmaşık ikili ilişkilerin varlığı, öngörülemeyen olayların ortaya çıkışı, tarafların önceden tahmin edemedikleri sonuçlar üzerinde yeniden müzakere etmesini gerektirir. Yeniden başlayan süreçte iki tarafın da birbirlerini tanımaması veyahut tekrar karşı karşıya gelme durumlarının olmaması bencil ve hilekâr hareket etmeleri olasılığını arttıracaktır. Dolayısıyla yaşanan dünyada kurulan sözleşmeler mükemmel olmaktan uzaktır. Bireyler arasında sözleşmelerin önem kazanması, planlanan değişikliklerin aynı anda meydana gelmek yerine sonraki dönemlere ertelenmesiyle ortaya çıkar. Değişim daha sonraki bir zamana ertelendiğinde güven sorunları ortaya çıkmaktadır. Her iki taraf da aynı anda değişiklik yapamadığında, gelecek için bazı taahhütlerde bulunmaktadırlar. Taraflar kendilerine verilen sözlerin yerine getirilip getirilmeyeceğinden şüphe duyarlarsa işte o zaman değişim sadece aynı anda olacaktır ki, böyle bir durumda piyasalar sığ kalmaya mahkûm olacaklardır (Kama, 2011: 198).

1.3.2.3. Mülkiyet Hakları

Yeni kurumsal iktisadın ana figürlerinden biri olan Douglass C. North' a göre mülkiyet hakları; bireylerin kendi çabalarıyla elde ettiği mal ve hizmetler üzerindeki haklardır ve bu haklar kurumsal yapının ayrılmaz bir parçasıdır (North, 2002: 47). Mülkiyet hakları yaklaşımının özünde “Kime aittir, Ne?” gibi sorular vardır. Kıt malların olduğu bir dünyada mülkiyet veya kullanım hakları sorusu çok önemlidir. Malın değerinin sadece özü itibarıyla değil kullanım hakları kapsamında da belirlenmesi gerekmektedir. Örneğin merkezi bir lokasyondaki arsanın imar izni

yoksa arazi sahibi için çok değerli değildir. Bir arazi parçasının değeri bulunduğu yere, arazi yapısına ve özellikle yasal arazi kullanım haklarına bağlıdır (Derya, 2017: 1105).

Mülkiyet hakları kişilerin sosyal hayatlarındaki sınır çizgilerini belirler. Kişilerin arasındaki anlaşmazlıklar ne kadar azalmışsa o ülkede mülkiyet haklarının o denli güvence altına alındığı görülür. Mülkiyet hakları, ikiye ayrılmaktadır: Ekonomik ve yasal mülkiyet hakları. Ekonomik mülkiyet hakları kişilerin ulaşmayı amaçladığı nihai haklardır. Ekonomik mülkiyet haklarına erişmek amacıyla kullanılan araçlara ise yasal mülkiyet hakları denilmektedir. Mülkiyet haklarının olmadığı veya kısıtlı verildiği ekonomilerde ticaret gelişmez, rekabet ortamı oluşmaz ve bu nedenle de iktisadi gelişmeler sağlanamaz. Mülkiyet haklarının devlet tarafından koruma altına alınması gerekmektedir. Neo-Klasik İktisat, mülkiyet hakları kavramını analiz dışında bırakmış ve mülkiyeti veri olarak kabul etmiş, mülkiyetler üzerindeki işlemlerin işlem maliyetlerinin olmadığı düşüncesini varsaymıştır fakat Yeni Kurumsal İktisat Mülkiyet Hakları Teorisi bu konunun üzerine önemli kazanımlar sağlamış ve bu konuyu alt disiplin olarak araştırmıştır.

Ekonomik analizde çok önemli olan mülkiyet haklarının tam olarak oluşturulmadığı ve korunmadığı bir toplumda, artan maliyet ve sosyal refah kaybı kaçınılmaz olacaktır. Mülkiyet hakları ve yasalar girişimcilere güven vermedikçe, sık sık değişiklik yapılması ve sorunlara her an uyum sağlama olasılığı, girişimcilerin ve diğer ekonomik birimlerin tedirgin olmasına neden olacaktır (Yıldırım & Gökalp 2016: 4-5). Yeni Kurumsal İktisat ekolü işlem maliyetleri ile mülkiyet hakları arasında ilişki olduğunu savunur. Mülkiyet haklarının eksik tanımlanması işlem maliyetlerine sebep olmaktadır yani işlem maliyetlerinin olması mülkiyet haklarının eksik uygulandığının göstergesidir.

Yeni Kurumsal İktisatçıların mülkiyete son derece önem atfettikleri görülmektedir. Mülkiyet odaklı araştırmalar çoğunlukla iki faktörden dolayı yapılmaktadır:

- 1) Belirli bir kontrol sisteminin nasıl geliştirildiğini, sürdürüldüğünü ve yok edildiğini (dağıtıldığını) açıklayabilmek,
- 2) Belirli bir kontrol yapısını oluşturduğu ekonomik sonuçlara ve ekonomik davranışın organizasyonu kapsamında inceleyebilmek (Kama, 2011: 200).

1.3.2.4.Yeni Kurumsal İktisadi Ekolün Genel Özellikleri

Yeni Kurumsal ekonomi, ortaya çıkan ekonomik olayları analiz etmek için kurumlar tarafından oluşturulan , disiplinlerarası bir ekonomik yaklaşımdır. Yeni kurumsal iktisat okulunun çoğunlukla üzerinde durduğu konular arasında mülkiyet hakları, oyun teorisi, sözleşme teorisi, işlem maliyetleri, iktisat tarihi ve firma teorisi gibi konular yer almaktadır.Yeni kurumsal iktisatçıların en çok ele aldığı kurum piyasalardır. Yeni kurumsal iktisat okulu analizlerinde oyun teorisini kullanmaktadır. Oyun teorisi bireylerin karşısındaki insanları düşünerek aldıkları kararları gösteren bir tür analiz olarak tanımlanabilir. Yeni kurumsal okul ekonomik ve politik sözleşmeler temelinde inşa edilmekte ve teori ile gözlem arasında bir köprü görevi kurmaktadır. Ekonomik olaylar statik birer koşul olarak değil de ekonomik yaşamda dinamik yapının olduğu görülmektedir. Yeni kurumsal iktisat ekolünün özelliklerine bakıldığında;

- Yeni Kurumsal ekonomi birçok teoriyi de dahil eden çok çeşitli bir fikir yelpazesinin genel ismidir. Kamu Tercihi, İşlem Maliyetleri ve Mülkiyet Hakları bunlar arasında gösterilebilir.
- Yeni Kurumsal ekonomistler iktisadi yaşamın nasıl işlediğini belirleyen kurumların ve kuralların önemini vurgulamaktadır.
- Yeni kurumsal iktisat teorileri genellikle metodolojik bireycilik ve temel rasyonalite içinde metodolojilerini geliştirmişlerdir. Aslında onlara göre sosyal düzenin oluşmasını sağlayan kurallar ve kurumlar toplumun kişileri tarafından tesis edilmektedir.
- Yeni Kurumsalcılar, devletin iktisadi yaşamda sınırlı bir rolü ve işlevi olduğu görüşüne sahiptir. Özellikle devleti ciddi şekilde eleştiren Kamu Tercihi ve Anayasal İktisat alt disiplinleri olmuştur.
- Yeni Kurumsal İktisat okulu mikro seviyede kurumsal çevreye odaklanırken makro düzeyde kurumsal düzenlemelerle ilgilenir (Genç ve Ekiz, 170-171).

1.3.2.5.Yeni kurumsal iktisada katkıda bulunan başlıca iktisatçılar

Yeni kurumsal iktisat düşüncesine sahip olan bir çok iktisatçı saymak mümkündür. Ronald Coase, Douglas North, J.K. Galbraith, James M. Buchanan G. Myrdal, F. Perroux ,Eucken ve Böhm, Anne Mayhew, Warren Samuels ve daha birçok iktisatçı yeni kurumsal iktisat düşünürleri arasında sayılabilir.

1.3.2.5.1. Ronald Coase (1910-2013)

Ronald Coase 29 Aralık 1910'da Willesden'de doğmuş ve 3 Eylül 2013'te, 102 yaşında vefat etmiştir. İsveç Kraliyet Bilimler Akademisi tarafından, 1991 yılında Ronald Coase'a ödül verilmiştir. Coase, işlem maliyetleri ve mülkiyet haklarının iktisata yönelik yaptığı katkı sonucunda almış olduğu ödülü layık görülmiştir. Coase daha 27 yaşındayken, 1937'de, "Firmanın Mahiyeti" isimli makale yayımlayarak firmaların niçin oluştuğu sorusunun yanıtını araştırmıştır. Yanıtı ise işlem maliyetleriyle olmuştur.

Mülkiyet hakları teorisi;1960'da Ronald Coase tarafından "Sosyal Maliyet Sorunu" (The Problems of Social Cost) adlı çalışması ile gündeme geldi. Daha sonra 1965'te Armen Alchian'ın tarafından "Mülkiyet Haklarının İktisadı (Some Economics of Property Rights) ve 1967'de Harold Demsetz'in "Mülkiyet Hakları Teorisine Doğru" (Toward a Theory of Property Rights) adlı çalışmalar ile geliştirildi. Buna ek olarak 1973 'te Alchain ve Demsetz, birlikte yazdıkları "Mülkiyet Hakları Paradigması"(The Property Right Paradigm) adlı çalışma ile de mülkiyet haklarının ilerleyişine ilişkin önemli katkılar sağlamıştır. Coase'dan sonra işlem maliyeti ekonomisi ile ilgili literatürü inceleyen ekonomist Oliver Williamson'dır. Oliver Williamson Coase'nin görüşlerine katkıda bulunan ve işlem maliyeti ekonomisindeki trendleri geliştiren "Piyasalar ve Hiyerarşiler" (Market and Hierarchies) adlı çalışmasını 1975 senesinde yazmıştır (Yolal Eroğlu, 2018: 167).

Coase piyasalar ve fiyat mekanizmalarıyla yapılan işlemlerin maliyetleri olduğuna, ve belli koşullar altında şirketler gibi hiyerarşik yapıların aynı işlemi, düşük maliyetlerle yapabileceklerine inanmaktadır (Coase, 1937: 1-44). Bu araştırma, piyasa dışı alternatif ekonomik karar verme mekanizmalarını araştırmak için kavramsal bir çerçeve yaratmıştır Yine Coase, mülkiyet haklarının korunması ve işlem maliyetlerinin olmaması koşuluyla, dışsallık problemi olsa bile, piyasanın, kaynakların etkin kullanımını sağlayacağı argümanını bir kez daha öne sürdü (Coase, 1998: 73). Bu çalışma, bu şartların geçersiz olması durumunda ne tür bir piyasa dışı mekanizmaya ihtiyaç duyulabileceğini anlamak için gerekli koşulları ortaya koymaktadır (Karaman, 2013: 33).

1.3.2.5.2. Douglas North(1920-2015)

1920 yılında Amerika’da doğup 2015 senesinde vefat etmiştir. Yüksek öğrenimini California Üniversitesi’nde görmüştür. 1993 yılında, Robert Fogel ile birlikte Nobel Ekonomi Ödülü’ne layık görülmüştür. Douglass C. North yeni iktisat tarihi, kural ve kurumların oluşumu, değişimi ve bu değişimin ekonomik faaliyetler üzerindeki etkileri gibi konularda görüşlerinin ve araştırmalarının iktisat bilimine yapmış olduğu katkılarıyla bilinir. North ve Fogel'e Nobel Ekonomi Ödülü'ne layık görülme sebebi olarak ekonomik ve kurumsal değişimleri açıklamak ve teoriler üreterek iktisat tarihi konusunda araştırmaları yeniledikleri için verildiği söylenmektedir..

North kurumları *“bir toplumda oynanan oyunun kurallar; daha formel bir anlatımla, insanlar arasındaki etkileşimi biçimlendiren, insanların getirdiği kısıtlamalar”* olarak tanımlamaktadır. Kurallar resmi (formel) ve gayri resmi (informel) olarak ikiye ayrılır. Resmi kuralları bireyler oluşturur ve gayri resmi kuralları ise gelenek-görenekler oluşturur. North formel kuralları üç kategoriye ayırır: politik kurallar, ekonomik kurallar ve sözleşmeler (North, 2002: 11). North kurumların en belirgin özelliğinin belirsizliği azaltmak olduğunu söylemektedir. Kurumun ilk amacı bireylere oyunun nasıl oynanacağını göstermektir. Bu, bireylerin en doğru ve mantıklı kararları vermelerine yardımcı olur. İkinci amacı ise kurumsal kısıtlamalardır. Başka bir deyişle insanlara hangi sınırlar dahilinde hangi eylemleri yapabileceklerini gösterir. North resmi veya gayri resmi kurumların bir başka özelliğinin istikrar ve süreklilik olduğu ileri sürer. North (2010) (akt. Genç ve Ekiz) ekonomik büyümeyi etkileyen kurumsal yapı kanalının dönüşüm maliyetleri ve işlem maliyetleri olduğuna işaret etmiştir (Genç ve Ekiz, 173-174). Yeni Kurumsal İktisat ekolünün kendini geliştirmesinde ve Yeni İktisat Tarihi akımının oluşumunda en önemli isimdir.

İKİNCİ BÖLÜM: KURUMSAL KALİTE ve EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ

Bu bölümde; öncelikle kurumsal kalite kavramının ne olduğu ve nasıl ölçüldüğü konusuna değinilmiştir. Daha sonra kurumsal kalitenin ölçümünde kullanılan endeksler ele alınıp, kurumsal kalite faktörlerine yer verilmiştir. Son olarak kurumsal kalitenin iktisadi büyüme üzerindeki etkisi incelenmiştir.

2.1. Kurumsal Kalite Kavramı

Çalışmanın ilk kısmında kurum kavramının net bir tanımının olmadığı ve bu kapsamda iktisatçılar arasında ittifakın bulunmadığı görülmüştür. Kurum kavramının tanımlanmasında karşımıza çıkan bu zorluk, kavrama ölçülebilir bir özellik kazandırmak amacıyla ortaya çıkan kurumsal kalite kavramının tanımlanmasında da karşımıza çıkmaktadır.

Kurum kalitesi, temelde adli niteliğe sahip olan geniş bir kavramdır. Kurum kalitesi konusunda önemli çalışmalar yapmış olan North, kurumu insanlar arasındaki etkileşimi şekillendiren yapay bir kısıtlama olarak tanımlamaktadır. Kurumsal kalite North'a göre ülkenin yöneticilerinin haklarını hukuka uygun bir şekilde getirmek amacıyla yürütme yetkisine uygulanan kısıtlamaları geliştirmektir (North, 2002: 10). Easterly'e göre, kurum kişilerin haklarını ve önüne çıkabilecek fırsatlarını vurgulamaktadır. Aynı zamanda özellikle gelişmekte olan ülkeler için yüksek kaliteli kurumların vazgeçilmez bir parçası olarak etkin kamu hizmetlerini de içermektedir (Doğan, 2019: 16). En genel anlamda kurumsal kalite kurumların etki kapsamındaki faaliyetlerin pozitif yönde gelişimi, kurumların etkin işleyişi ve kural setlerinin doğruluğu ve uygulanabilirliği olarak tanımlanabilir (Figankaplan, 2017: 72). Kurumsal kalitenin çerçevesini oluşturma da iki önemli faktör vardır. Birincisi, kurumların etkin çalışabilmesidir. İkincisi, tercihin seçimi ve kural seçiminde uygulanabilirliğidir (Avcı ve Avcı, 2017: 77).

Kurumsal kalite standardı olarak, “yönetişim” kavramı genellikle bu kavramla eşanlamlı olarak ele alınmıştır. Aslında bu iki kavram literatürde sıklıkla birbirini ifade etmek için kullanılmaktadır. Yönetişim kavramı ilk olarak 1989 yılında Dünya Bankası tarafından, Afrika raporunda yönetişimi Afrika'da bir "yönetişim krizi" olarak tanımlamıştır (Yamak, 2015: 89).

2.1.1.Kurumsal Kalitenin Ölçülmesi

Kurumsal kalitenin tanımlanmasına ilişkin belirsizlik , ölçülmesine ilişkin endekslere de yansımaktadır. Kurumsal kalite göstergelerinin çok sayıda olması ve çeşitlilik göstermesi ölçümü zorlaştırmaktadır.

Kurumsal kaliteyi ölçen birçok farklı görüş ve veri seti vardır. Hangi veri setlerinin kullanılacağı, temelde araştırma amacı, hipotez istenilen sonuçla ilişkili olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü genel olarak bu veri setleri öznellik, içsellik ve yanlılık problemlerini içermekte, fakat yapılan regresyon analizinde kullanılan farklı yöntemlerle öznellik ve içsellik problemleri belirli ölçüde kontrol edilebilmektedir (Uğur,2011:39). Kurumsal kalite ölçümünü gerçekleştirmek için çeşitli endeksler oluşturulmuştur. En sık kullanılan endeksler arasında Fraser Enstitüsü (Fraser Institute) tarafından hazırlanan Dünya Ekonomik Özgürlükler Endeksi EFW (Economic Freedom Index of the World), Dünya Bankası'nın sunduğu Küresel Yönetişim Göstergeleri WGI (Worldwide Governance Indicators) ve Freedom House Endeksi yer almaktadır. Bu kurumların endekslerinin tercih edilmesinin sebebi olarak her üç kurumun da veri setlerinin geniş değişkenlerden yararlanılarak elde edilmiş olması ve çok sayıda çalışmada bu üç kurumun endekslerinin tercih edilmesi gösterilebilir.

Ancak bu endekslerin ek olarak, kurumsal kalite hakkında fikir verebilecek ve kullanılacak başka veri setleri de bulunmaktadır. Bunlar; Transparency International tarafından yayınlanan Yolsuzluk Algıları Endeksi (Corruption Perception Index), PolityIV'ün rejim karakteristikleri verileri, Business Environment Risk Intelligence'in farklı ülkelerde yatırım yapmak isteyen bireylerin bu ülkelerde karşılarına çıkabilecek yönetim problemleri hakkında bilgi veren Yatırım Riskleri Göstergeleri, Economist Intelligence Unit'in demokrasi endeksi, The Economist'in Democracy Index, Transparency International'ın Yolsuzluk Algılama Endeksi, Dünya Ekonomik Forumu (World Economic Forum) tarafından yayınlanan Küresel

Rekabet Edebilirlik Endeksi (Global Competitiveness Index), Küresel Girişimcilik İzleme (Global Entrepreneurship Monitor) Endeksi, Dünya Bankası bünyesinde Uluslararası Finans Kurumu'nun İş Yapma Endeksi (Doing Business), Institute&Peace tarafından yayımlanan Dünya Barış Endeksi (World Peace Index) akademik araştırma ve siyasi karar alma süreçlerinde iyi bilinmekte ve kullanılmaktadır (Yamak, 2015: 94).

2.1.1.1. Endeksler

Kurumsal kalitenin yapısına uygun bir ölçüm yöntemi bulmanın zorluğuyla beraber ölçüm için en sık kullanılan endeksler aşağıdaki gibidir.

2.1.1.1.1. WGI Endeksi (Worldwide Governance Indicators)

1996'dan beri Dünya Bankası her yıl düzenli olarak WGI Endeksi (Dünya Yönetişim Göstergesi) endeksini yayınlamaktadır. Yönetişim Göstergeleri endeksi 200'den fazla ülke ve bölgeyi kapsamaktadır. Endeks yönetim alanında altı bileşenden oluşmaktadır. Bunlar: İfade özgürlüğü ve Hesap Verebilirlik, Devlet Etkinliği, Hukukun Üstünlüğü, Siyasi İstikrar ve Şiddetin Yokluğu, Düzenleyici Kalite, Yolsuzluğun Kontrolüdür. WGI endeksi ülkeleri -2.5 (en zayıf) ile 2.5 (en güçlü) arasında sıralamaktadır. WGI endüstriden ve gelişmekte olan ülkelerdeki çok sayıda işletmelerin, halkın ve ankete katılan uzmanların görüşlerini birleştiren bir araştırma veri kümesidir. Çeşitli anket kuruluşları, uluslararası kuruluşlar ve özel sektör firmaları tarafından uygulanan 30'dan fazla kişisel veri kaynağına dayanmaktadır.

WGI hepsi, ölçülen yönetim kavramına karşılık gelen temel kaynaklardan alınan verilerin ortalaması alınarak oluşturulur. Aşağıdaki üç adımda yapılabilir (<http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#home>).

ADIM 1: Kişisel kaynaklardan verileri altı toplama göstergeye atama. Altı toplam göstergenin her birine temel veri kaynağından tek bir soru atanır. Örneğin, “düzenleme kalitesine” düzenleyici ortam ile ilgili bir anket sorusu veya İfade özgürlüğü ve Hesap Verebilirlik ile ilgili bir basın özgürlüğü ölçüsü atanır.

ADIM 2: Bireysel kaynak veriyi 0'dan 1'e yeniden ölçeklendirilir. Bireysel veri kaynağından gelen sorular önce 0'dan 1'e ölçeklenir ve bunun sonucunda daha yüksek değerler daha iyi sonuçları ifade eder. Mesela, bir anket sorusu en az 1 ile maksimum 4 arasında değişen bir ölçekte yanıtlar isterse, $(2-dakika) / (maks-dak) =$

$(2-1) / 3 = 0.33$. Bireysel bir veri kaynağı, belirli bir yönetim boyutu hakkında birden çok soru sunduğunda, yeniden ölçeklendirilmiş puanları birlikte ortalaması alınır.

ADIM 3: Her kaynak için her göstergenin ağırlıklı bir ortalamasını oluşturmak Gözetimsiz Bileşenler Modeli (UCM) kullanma. Gözlenmeyen Bileşenler Modeli (UCM) adlı istatistiksel bir araçtır, 0-1 yeniden ölçeklendirilmiş verileri kaynaklar arasında karşılaştırılabilir hale getirmek ve ardından her ülke/bölge için her bir kaynaktan gelen verilerin ağırlıklı ortalamasını oluşturmak için kullanılmaktadır. UCM, her bir kaynaktan gözlemlenen verilerin gözlemlenmemiş yönetim seviyesinin bir hata terimi ve doğrusal bir fonksiyonu olduğunu varsayar. Farklı veri kaynakları için, bu doğrusal fonksiyon farklıdır ve bu nedenle yukarıdaki yeniden ölçeklendirilmiş verilerin birimleri arasındaki karşılaştırılabilirliğini düzeltilir. Ortaya çıkan yönetim tahmini, her bir kaynaktan alınan verilerin ağırlıklı bir ortalamasıdır ve ağırlık, veri kaynakları arasındaki korelasyon modelini yansıtır. UCM, genellikle birbiriyle daha yakından ilişkili olan veri kaynaklarına daha fazla ağırlık verir. Bu ağırlıklandırma, toplam göstergelerin istatistiksel hassasiyetini artırırken, genellikle ülkenin genel gösterge üzerindeki sıralamasını çok fazla etkilemez. UCM tarafından üretilen birleşik yönetim ölçümleri, ortalama sıfır, bir standart sapma ile standart normal dağılımın birimlerindedir. Daha iyi yönetime karşılık gelen daha yüksek değerler ile yaklaşık -2.5 ila 2.5 arasındadır. Ek olarak, verileri 0 (en düşük sıra) ile 100 (en yüksek sıra) arasında değişen yüzdelik sıralama terimiyle bildirilir.

2.1.1.1.2. EFW Endeksi (Economic Freedom Index of the World)

EFW endeksi, kişisel seçim, özel mülkiyet ve değişim özgürlüğüne odaklanan klasik bireysel özgürlük anlayışına dayanmaktadır (Dawson, 2007: 185).

Fraser Enstitüsü 1970 yılından bu yana 159 ülke ve bölgeyi kapsayan Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi yayınlanmaktadır. EFW endeksi 24 bileşenden oluşmaktadır. 1 ile 10 arasında ülkeleri değerlendirmektedir. 10 en yüksek (en güçlü) dereceyi ve 1 en düşük (en zayıf) dereceyi ifade etmektedir. 1970'den 1995'e kadar her 5 yılda bir yayınlanırken 1995'ten sonra her yıl yayınlanmaya başlanılmıştır. EFW endeksi, Tablo 2.1'de gösterildiği gibi beş ana alanda ekonomik özgürlük derecesini ölçmektedir.

Tablo 2. 1: EFW Endeksinin Beş Ana Alanı

Tablo 2. 2 Hükümetin Büyüklüğü
Yasal Sistem ve Mülkiyet Haklarının Güvenliği
Sağlam Para
Uluslararası Ticarete Özgürlük
Yönetmelik

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

EFW endeksinin içerdiği 24 bileşenin çoğu alt bileşenlerden oluşmaktadır. Bu sayede toplamda, endeks 42 farklı değişken içermektedir. Aşağıdaki bölüm, beş ana alana genel bir bakış sunmaktadır.

Tablo 2. 3: EFW Endekslerinin Alt Bileşenleri

1. Hükümet Büyüklüğü

- A. Hükümet tüketimi
- B. Transferler ve sübvansiyonlar
- C. Devlet teşebbüsleri ve yatırım
- D. En yüksek marjinal vergi oranı
 - (i) En yüksek marjinal gelir vergisi oranı
 - (ii) En yüksek marjinal gelir ve bordro vergisi oranı

2. Yasal Sistem ve Mülkiyet Hakları

- A. Yargı bağımsızlığı
- B. Tarafsız mahkemeler
- C. Mülkiyet haklarının korunması
- D. Hukukun üstünlüğü ve siyasete askeri müdahale
- E. Hukuk sisteminin bütünlüğü
- F. Sözleşmelerin hukuki yaptırımı
- G. Taşınmaz satışını düzenleme maliyetleri
- H. Polisin güvenilirliği
- I. Suçun iş maliyetleri

3. Sağlam Para

- A. Para artışı
- B. Enflasyonun standart sapması
- C. Enflasyon: en son yıl
- D. Yabancı para banka hesaplarına sahip olma özgürlüğü

4. Uluslararası Ticarete Özgürlük

- A. Tarifeler

- (i) Ticari vergilerden elde edilen gelir (ticaret sektörünün yüzdesi)
 - (ii) Ortalama tarife oranı
 - (iii) Tarife oranlarının standart sapması
- B. Düzenleyici ticaret engelleri
- (i) Tarife dışı ticaret engelleri
 - (ii) İthalat ve ihracatın uyum maliyetleri
- C. Karaborsa döviz kurları
- D. Sermayenin ve insanların hareketinin kontrolleri
- (i) Yabancı mülkiyet / yatırım kısıtlamaları
 - (ii) Sermaye kontrolleri
 - (iii) Yabancıların ziyaret özgürlüğü

5. Yönetmelik

- A. Kredi piyasası düzenlemeleri
- (i) Bankaların mülkiyeti
 - (ii) Özel sektör kredisi
 - (iii) Faiz oranı kontrolleri / negatif reel faiz oranları
- B. İşgücü piyasası düzenlemeleri
- (i) İşe alım yönetmelikleri ve asgari ücret
 - (ii) İşe alma ve işten çıkarma düzenlemeleri
 - (iii) Merkezi toplu pazarlık
 - (iv) Saat düzenlemeleri
 - (v) İşçinin işten çıkarılmasının zorunlu maliyeti
 - (vi) Zorbalık
- C. İş yönetmeliği
- (i) İdari gereklilikler
 - (ii) Bürokrasi maliyetleri
 - (iii) Bir iş kurmak
 - (iv) Ekstra ödemeler / rüşvet / kayırmacılık
 - (v) Lisans kısıt lamaları
 - (vi) Vergi uyum maliyeti

Kaynak: The Fraser Institute, Economic Freedom of the World, (Çevrimiçi), <https://www.fraserinstitute.org/economic-freedom/approach>, 6 Şubat 2020.

2.1.1.1.3. Freedom House Endeksi

Freedom House New York'ta 1941 senesinde kuruldu. Ortaya çıkışı, ABD Başkanı Franklin D.Roosevelt tarafından oluşturulan iki grubun birleşmesinden kaynaklandı. Freedom House iki partili karakteriyle başından beri dikkat çekmekteydi. Nazizm tehdidine yanıt olarak oluşturulan Freedom House, İkinci Dünya Savaşı'nın sona

ermesinden sonra 20. Yüzyıl'ın diğer totaliter tehdidine karşı mücadeleye başladı. Örgütün liderliği haklı bir şekilde demokrasinin yayılmasının totaliter ideolojiye karşı en iyi silah olduğuna inanıyordu. Freedom House'un misyonu, dünyada özgürlüğü genişletmek, insan haklarını ve sivil özgürlükleri güçlendirmektir. Sonuç olarak, Freedom House savaş sonrası Atlantik İttifakını, Marshall Planı ve NATO gibi temel politika ve kurumları destekledi.

1973'te Freedom House dünyada özgürlük, küresel siyasi haklar ve sivil özgürlükler üzerine yıllık bir anket başlattı. Önemli sosyal bilimcilerin geliştirdiği bir metodoloji kullanan anket, dünyadaki her ülkeyi temel özgürlük göstergesinde analiz etti ve değerlendirdi (<https://freedomhouse.org/content/our-history>).

Freedom House, ekonomik özgürlük açısından değil, ülkenin sivil ve siyasi özgürlük düzeyi ile alakalı bir puanlamada bulunmaktadır. Dünyada özgürlük endeksi hesaplanırken üç aşamalı bir sistem kullanılmaktadır; puanlama, derecelendirme ve statü.

Tablo 2. 4: Freedom House Hesaplama Sistemi

PUANLAMA	Politik haklar kategorisi ve sivil haklar kategorisi olmak üzere 2 kategori vardır. Toplam 25 sorudan oluşmakta Politik haklarda 10, sivil haklarda 15 soru. Her bir soru 0 ile 4 arasında derecelendirilmektedir. 4 en yüksek derecede hak ve özgürlüğü temsil ederken 0 ise en düşük derecede hak ve özgürlüğü temsil etmektedir.
DERECELENDİRME	Politik haklar ve sivil özgürlükler olarak iki derece verilmiştir. Her bir soru 1 ile 7 arasındaki derecelendirilmektedir. 1 en yüksek özgürlük derecesini temsil ederken 7 ise en düşük özgürlük derecesini temsil etmektedir.
STATÜ	Ülkelerin “Özgür”, “Kısmen Özgür”, “Özgür Değil” kategorileri biçiminde sınıflandırıldığı aşamadır.

Kaynak: Freedom House'a dayanarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

2.2. Kurumsal Kalite Faktörleri

Kurumsal kalite göstergesi olarak genellikle kullanılan değişkenler: Yargı bağımsızlığı, hukukun üstünlüğü, düzenleme kalitesi, mülkiyet haklarının korunması, yolsuzluğun kontrolü gibi kavramlardır. Literatürde sıklıkla kullanılan bu

göstergelerin belirli bir metodoloji ile puanlandırılması sonucu oluşturulan veri setleri kullanılarak ülkelerin kurumsal kalite düzeyleriyle ilgili fikir edinilebilmektedir.

2.2.1. Yargı Bağımsızlığı

Yargı bağımsızlığı, bireylerin arasında ve bireyler ile devlet arasındaki problemlerin tarafsız olarak çözümlenmesini sağlayacak yargı sisteminin kurulması ve işleyişi olarak kabul edilmektedir. Yargı bağımsızlığı endeksi;

- hukuk hükümlerinin kalitesi,
- yargı bürokrasisinin kalitesi ve yeterliliği,
- yargı sistemi siyasi baskı ve müdahaleden etkilenmemesi
- yargı sistemine ilişkin güveni ölçen göstergelerden oluşur.

Geleneksel Hukuk ve ekonomi literatüründe, özellikle anayasacılıkta, yargı bağımsızlığı, keyfi hükümet eylemlerini önlemenin bir yolu olarak görülmektedir. Feld ve Voigt (2003), yargı bağımsızlığını, hükümet görevlilerinin eylemlerinin anayasa ve kanunlarda öngörülen sınırları olarak tanımlamıştır. Sıradan vatandaşlar hükümetteki keyfi grupları ve ayrıcalıklı grupları sınıflandırmak için yargı bağımsızlığını desteklemektedir (Nguyen,2006:14).

Beklentilerini yerine getirmenin yararı söylediğini yerine getirmekten daha yüksektir ve hükümetin sözlerini yerine getirmesi beklenir. Bu nedenle, yargı bağımsızlığı vatandaşları hukukun üstünlüğünün uygunluğuna inanmaya teşvik eder (Feld ve Voigt 2003).

2.2.2. Hukukun Üstünlüğü

Dünya Adalet Projesi (WJP), kendini dünya çapında hukukun üstünlüğünü teşvik etmeye adanmış bağımsız, çok disiplinli bir kuruluştur. Etkili bir hukuk kuralı yolsuzluğu azaltır, yoksulluk ve hastalıklara karşı savaşır ve insanları irili ufaklı adaletsizliklerden korur. Adalet, fırsatların ve barışçıl bir topluluğun temelidir. Kalkınmayı, sorumlu hükümeti ve temel haklara saygıyı desteklemektedir. Hukukun Üstünlüğü Endeksi, hukukun üstünlüğüne ilişkin gerçek veriler için dünyanın önde gelen kaynağıdır. Endeks, halkın pratik günlük durumlarda hukukun üstünlüğünü nasıl deneyimlendiğini ve anladığını ölçmek için 120.000'den fazla hane halkı ve

3.800 uzmanın katıldığı bir ankete dayanmaktadır (<https://worldjusticeproject.org/news/wjp-rule-law-index-2019-global-press-release>).

Hukukun Üstünlüğü Endeksi 2008 yılından beri her yıl yayımlanmaktadır. Sekiz kritere göre hukukun üstünlüğünün çeşitli ülkelerdeki durumu analiz edilmektedir.

- Hükümet yetkileri üzerinde kısıtlamanın olması,
- Yolsuzluğun önlenmesi,
- Düzen ve güvenlik,
- Devlet şeffaflığı,
- Temel haklar,
- Adil hukuk,
- Cezai adalet,
- İdari yaptırımlar.

Hukukun üstünlüğü, hukuk ve ceza davalarında hukuk kurallarının etkililiği, bireylerin hukuk kurallarına kişisel güven derecesi ve hukuk kurallarına ne kadar uyduğu, polis teşkilatının sivil otoritelerce ne kadar kontrolünün yapıldığı, suçların sıklığı, adli sistemin etkinliği ve işleyişi, hukuk önünde eşitlik gibi kriterlere göre değerlendirilmektedir (Figankaplan, 2017: 74).

2.2.3. Düzenleme Kalitesi

Düzenleme kalitesi, devletin özel sektörün kendini geliştirmesine imkan sağlayan ve teşvik eden uygun politika ve yasal düzenlemeleri formüle etme ve uygulama yeteneğini değerlendirmektedir. Bazı göstergeleri içermektedir: fiyat kontrolleri, kalkınma, para politikası sistemi, bankacılık denetimi, dış ticaret v.b gibi göstergelerin politikaları ve yasal mevzuatın yansımaları.

1995 senesinde OCD, “Devletlerin Düzenleme Kalitesini İyileştirmeye Yönelik Öneriler” dokümanını hazırlamıştır.

Bu dokümanda düzenlemelerin;

1. Belirlenen politika hedeflerine belirli bir şekilde ulaşması,
2. Kullanıcılar için basit, uygulanabilir ve anlaşılır olması,
3. Sağlam bir yasal temele sahip olması,
4. Diğer yönetmelik ve politikalara uymak,
5. Toplumda oluşturacağı sosyal, ekonomik, çevresel ve dağıtımsal etkiler dikkate alındığında, elde edilen faydaların maliyetlerden daha fazla olması,

6. Adil, şeffaf ve dengeli uygulanması,
7. Maliyetleri ve piyasa üzerindeki etkiyi minimumda tutmak,
8. Yeniliğe yönelik sonuç odaklı yöntemlerin ve piyasa mekanizmalarının benimsenmesini teşvik etmek,
9. Ulusal ve uluslararası düzeyde rekabet, ticaret ve yatırımın mümkün olduğunca desteklenmesi öne sürülmektedir (Erimez, 2016: 15).

2.2.4. Mülkiyet Haklarının Korunması

Kurumların etkinliğinin temel unsurunun kurumun kalitesi olduğunu savunan Tornell, kurumun kalitesinin önemli bir belirleyicisinin mülkiyet haklarının korunması ve sürdürülebilirliği olduğunu savunmuştur.

Ekonomide mülkiyet haklarının tanımlanması ve korunmasında ana görev yine bir kurum olan devlete düşmektedir. Mülkiyet haklarının korunmasında hem devletin yükümlülüklerini yerine getirmesi hem de bu hakların toplumda var olan değer yargıları, gelenek ve görenekler gibi toplumsal değerlerle desteklenmesi şarttır. Devletin mülkiyet haklarının yerine getirilmesinde sahip olduğu tekel gücünün başka kurumlarca desteklenmesi mülkiyet haklarının meşruiyetini artıran bir faktördür (Akın,2012:49). Mülkiyet haklarının ayrıntılı tanımı, bireyleri yatırım yapmaya yönlendirmektedir. Bireyler yatırım yönünde ekonomik kararları özgürce alırken, sağlanan mülkiyet hakları ile ekonomik olarak büyüme sağlamaktadır (Alesina ve Perotti, 1996: 1204).

2.2.5. Yolsuzluğun Kontrolü

Yolsuzluk kavramının çeşitli tanımları vardır. Bu kavram, çeşitli sosyal bilim araştırmaları tarafından incelenmiştir. Bu konudaki önemli çalışmalardan biri olan Shleifer ve Vishny'nin "Corruption" başlıklı 1993 yılında yayınladıkları makalesinde, "hükümet malının kişisel çıkar için görevliler tarafından satılması" şeklinde tanımlanmıştır. Bu çalışmada, dünya genelinde yolsuzluğun yaygın olduğunu belirtmiş ve Zaire ve Kenya gibi bazı gelişmekte olan ülkelerde yolsuzluğun GSYİH'nin yüksek bir oranını oluşturduğuna, ancak gelişmiş ülkelerde yolsuzluğun ortak bir durum olduğuna dikkat çekmiştir (Shleifer ve Vishny, 1993: 599).

Yolsuzluğun kontrolü, kamu gücünü haiz olanların bunu kişisel kazanç için kullanmaları, devletin belirli bürokratik elitler veya özel gruplar tarafından ele geçirilmesi, hükümetin yolsuzluğu önleme politikalarının uygunluğu şeklinde tanımlanan yolsuzluğa ilişkin algılamaları ölçer. Yolsuzluğun kontrol edilmesi ve yolsuzlukla mücadele etmenin etkinliği, bürokratik kalite düzeyinin de bir göstergesidir. Yolsuzluklar, ekonomik ortamı bozarak, ekonomik hizmetlerin verimliliği ve üretkenliğini azaltarak, siyasi yönetimi istikrarsızlaştırarak ekonomik büyümeyi etkiler (Figankaplan, 2017: 74).

2.3. Kurumsal Kalitenin İktisadi Büyüme Etkisi

Ülkeler arasındaki farklı büyüme oranlarını ve gelir düzeylerini açıklamaya çalışan üç ana teori vardır. Bunlardan ilki; Lucas (1988), Romer(1986, 1990) (akt. Knack ve Keefer, 1995) tarafından geliştirilen, ekonomik etkinliğin belirleyicisi olarak teknolojik değişimlere, beşeri sermayeye ve fiziksel çıktıya odaklanan, neoklasik bir büyüme modelidir. İkinci teori ise; coğrafi yerleşim teorisidir; ılıman iklimin ve pazara yakınlığın, yüksek büyüme oranları ve yüksek gelir seviyelerine ulaşmak için çok önemli faktörler olduğuna inanılmaktadır. Son teori ise; Scully (1988, 1992), North (1990), Barro (1996), Landes (1998), Knack (1995, 2003), Hall ve Jones (1999) ve Acemoğlu, Johnson ve Robinson (2001) tarafından savunulan çoğunlukla piyasaların desteklenebilmesi için anlaşmaların zorlayıcılığında, mülkiyet haklarının korunmasında ve yolsuzlukla mücadele etmek için etkin kurumların oluşturulması gerekliliğini vurgulayan kurumsal yaklaşımdır (Knack ve Keefer, 1995: 216).

Bu güne kadar iktisatçılar, ülkelerin ekonomik büyümedeki farklılıklarının nedenlerini, faktör birikimi, artan beşeri sermayenin getirisi ve teknolojik ilerleme ile açıklamaya çalışmış, ancak bu açıklayıcı değişkenlerin eksikliği iktisatçıları farklı arayışlara yöneltmiştir. Bu arayışlar çerçevesinde oluşturulan kurumsal kalite hipotezi Coase, North ve Landes gibi yeni kurumcuların çalışmaları ile özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısında özellikle önem kazanmış ve ekonomik büyüme farklılıklarını açıklamak için kullanılmıştır (Akın, 2012: 44).

Son yıllarda ülkeler arası büyüme farklılıklarının araştırıp açıklanmasında, “Kurumsal İktisat Okulu” yalnızca iktisadi faktörleri göz önünde bulundurmuyarak, bunun yanında toplumların sahip olduğu hukuki, siyasal, kültürel ve sosyal yapıları da göz önünde bulundurmak suretiyle kurum, kurumsal yapı, kurumsal kalite gibi

olguları da araştırmalara dâhil etmiş ve farklı bir bakış açısı ortaya koymuştur. Aslında kurumların oluşturmuş olduğu kurumsal yapının kalite düzeyini ifade eden ve ülkelerin yolsuzluk düzeylerinden, mülkiyet haklarına, ifade özgürlüğü seviyelerinden, hukukun üstünlüğüne, politik istikrar durumlarından, düzenlemelerinin kalitesine dek pek çok değişkeni içine alan “kurumsal kalite” kavramı, piyasa aksaklıklarının giderilmesi, işlem maliyetlerinin azaltılması, oluşan belirsizliklerin en aza indirilmesi gibi birçok sebeple ekonomik büyüme üzerinde ciddi etkiler meydana getirmektedir. Kurumsal kalite ülkeler arasındaki farklı ekonomik büyüme oranlarının önemli birer belirleyicisidir. Ekonomik büyüme açısından kurumların önemli bir rolü olduğu ve tek başlarına faktör birikiminin, teknolojik değişmelerin ülkeler arasındaki ekonomik faaliyet farklılıklarını açıklamada yeterli olamayacağı günümüzde kabul görmüştür.

Kurumsal kalite ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin araştırıldığı ampirik çalışmalarda kurumsal kaliteyi temsil eden çok fazla açıklayıcı değişken kullanılmıştır. Kurum kavramının geniş bir anlama sahip olması bu değişkenlerin çeşitliliğini arttırmıştır. Kurumları resmi kurumlar ve gayri resmi kurumlar olarak ayırdığımızda çalışmalarda kurumsal kalite göstergesi resmi kurumların kalite düzeyini temsil etmektedir. Literatürdeki çalışmalar çerçevesinde, bazı kurumsal kalite göstergeleri ekonomik büyüme üzerinde doğrudan ve belirgin bir etkiye sahipken, bazı kurumsal göstergeler ile ilişki daha düşük seviyelerdedir. Literatürde kurumsal kalite ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi sorgulayan çalışmalarda genellikle kurumsal kalitenin ekonomik büyüme üzerinde pozitif ve anlamlı etkilerinin bulunduğu görülmektedir fakat kurumsal kalite ile büyüme arasında negatif bir ilişki tespit eden çalışmalar da bulunmaktadır.

Kurumsal kalite ve ekonomik büyüme arasında önemli bağlantı sözkonusudur. Literatüre genel olarak bakıldığında, kurumsal kalite göstergelerinin ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediğine dair sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir.

Kurumsal kalite göstergeleri, bunları yayınlayan kaynakları ve literatürdeki erişilen sonuçları Tablo 2.5’te görülmektedir.

Tablo 2. 5: Kurumsal Kalite Göstergelerinin Literatürde Sıklıkla Erişilen Sonuçları

Göstergeler	Kaynak	Literatürde Sıklıkla Erişilen Sonuç
Yargı bağımsızlığı	Fraser Enstitüsü	Ekonomik Büyüme Üzerinde Pozitif ve Anlamlı Etki
Hukukun Üstünlüğü	Dünya Bankası	Ekonomik Büyüme Üzerinde Pozitif ve Anlamlı Etki
Düzenleme Kalitesi	Dünya Bankası	Ekonomik Büyüme Üzerinde Pozitif ve Anlamlı Etki
Mülkiyet Haklarının Korunması	Fraser Enstitüsü	Ekonomik Büyüme Üzerinde Pozitif ve Anlamlı Etki
Yolsuzluğun Kontrolü	Dünya Bankası	Ekonomik Büyüme Üzerinde Pozitif ve Anlamlı Etki

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yapılan çalışmalar neticesinde kurumsal kalite ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki olduğuna dair güçlü bir uzlaşma gerçekleşmiştir. Yapılan çalışmaların eksik kalan kısmı ise kurumsal kalite ile ekonomik büyüme arasındaki nedenselliğin yönünün yeterince araştırılmaması sonucundadır.

Bu yapıdaki ekonomik yapısal koşulların ve kuralların etkinliği, çeşitli ülkelerin ekonomik performanslarındaki farklılıkların analiz edilmesi açısından çok önemlidir. Bu durumda ekonomik faaliyetleri belirli bir ölçüye sığdıran ve kurum olarak atfedilebilen kuralların etkinliği kurumsal kalite olarak ifade edilebilmektedir. Kurumsal kalitedeki bir iyileşme ekonomik büyümenin sağlayıcısı olabilmektedir. Ayrıca ekonomik kurumsal kaliteyi artırabilmektedir. Kurumsal kalite ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki gelir gruplarına göre değişiklik gösterebilmektedir (Aytun ve Akın, 2014: 97).

Kurumsal kalite ile ekonomik büyümenin arasındaki etkileşim, kaynak kullanımının verimliliğini artırarak ve kaynak israfını önleyerek gerçekleşir. Olson 1996 yılındaki çalışmasında kurumsal kalitenin ekonomik büyüme üzerine etkisini vurgularken, etkin çalışan kaliteli kurumlara sahip ülkelerin kaynaklarını daha etkin kullanabileceklerini ve bu nedenle mevcut potansiyelin daha etkin kullanılmasının büyüme farklılıklarına neden olduğunu belirtmektedir (Olson, 1996: 19). Acemoğlu ve Robinson (2010) kurumların ekonomik büyümenin belirleyicisi olduğuna ve ülkeler arasında kalkınma farklılıklarına yol açtığına işaret etmektedir.

North kurumların toplumdaki oyunun kuralı veya daha resmi tanımlama gerekirse kişilerarası etkileşimi şekillendiren, yapay kısıtlamalar olduğunu ifade etmiştir. Düşük kaliteli kurumlar ekonomik faaliyeti yavaşlatabilir. Diğer yandan, kaliteli kurumlar ekonomik faaliyeti teşvik eder ve belirsizliği minimuma düşürerek daha yüksek ekonomik büyüme sağlar ve verimliliği o derece artırır. Hall ve Jones (1999) kurumları genellikle ülkede verimli üretim faktörleri olarak görür. Verimli, eksiksiz ve bozulmamış kurumlar ekonomik büyümeyi arttırmaktadır. Kaliteli kurumlar bir ülkenin kalkınmasında önemli rol oynar (Nawaz, Iqbal ve Khan, 2014: 17).

Kurumsal kalitenin yatırımlar yoluyla ekonomik büyüme üzerindeki etkisine kurumsal bir bakış açısıyla dikkate alındığında, kurumlar sayesinde yatırımı teşvik eden faktörlerin oluşması yatırım düzeyini arttırmakta ve ülkelerin büyüme rakamlarına olumlu etki yapmaktadır. İstikrar ise yatırımları teşvik eden bir diğer faktördür. Daha az ekonomik dalgalanma ve kırılganlığa sahip toplumlarda yatırıma yöneliş artmaktadır. Kurumsal anlamda kaliteli kurumlara sahip toplumlarda ekonomik kırılganlıklar daha az görülmekte ve kurumsal kalite bir anlamda makroekonomik dalgalanmalara kalkan olmaktadır. Kurumsal kalitenin artçı tepkilerinden biri, olası bir ekonomik krizde toparlanma sürecinin kısalmasıdır (Acemoğlu, Johnson, Robinson ve Thaicharoen, 2003: 51).

Bu durumda, ekonomik büyüme ve kurumsal kalite ilişkisine dair temel teorik açıklama, iyi kurumların, mülkiyet haklarını güçlü bir şekilde koruduğu ve maksimum ekonomik özgürlüğe izin verdiği, bu da işlem maliyetlerinde bir azalmaya ve pozitif dışsallıkların oluşmasına neden olduğu, bu durumunda yatırımları teşvik ederek ekonomik büyümeyi sağlayabileceği savunulmaktadır. Genellikle ekonomik büyümeye bağlı artan refah ve zenginlik seviyesi, yüksek kaliteli kurumlara olan talebin artmasına neden olmuştur. Bu nedenle, her zaman kurumsal kalitenin yüksek olması ekonomik performansın artışına neden olmamakta bazı zamanlarda iyi ekonomik performansın etkisi olarak ülkelerin kurumsal kalite seviyelerinde artış meydana gelebilmektedir. Bu görüşler, genellikle ekonomik büyüme ile kurumsal kalite arasında iki yönlü ve karmaşık bir ilişki olduğunu göstermektedir (Yamak, 2017: 68).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: EKONOMETRİK ANALİZ

Çalışmanın temel hipotezi kurumsal kalite endekslerinin iktisadi büyüme üzerinde değişime yol açacağı şeklindedir. Kurumsal kalite endekslerine ait veriler Dünya Bankası tarafından almış olup kurumsal kalite ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki Eberhardt & Teal (2010) AMG Tahmincisi ile büyüme modeli kullanılarak panel veri analiziyle ekonometrik açıdan incelenmiştir. Ekonometrik analizler Stata 14.0 yazılımı yardımıyla gerçekleştirilmiştir.

3.1. Literatür

Bu bölümde kurumsal kalitenin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini konu alan daha önceden araştırılıp yapılmış çalışmalara yer verilecektir.

Yapraklı (2008), çalışmasında Türkiye'nin de içinde bulunduğu 36 üst orta gelir düzeyindeki ülkeler ele alınarak kurumsal yapının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi 2002-2005 dönemini panel veri yöntemiyle analiz etmiştir. Analiz sonuçlarına göre, ekonomik büyüme üzerinde politik istikrar, ifade özgürlüğü ve şeffaflık, düzenlemelerin kalitesi ve hukukun üstünlüğü değişkenlerinin de negatif etki görülmüştür. Ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkisinin ise yönetim etkinliği ve yolsuzluğun önlenmesi değişkenlerinde görüldüğü tespit edilmiştir.

Şanlısoy ve Kök (2010) araştırmalarında 1987-2006 dönemini ele almışlardır. Verilerde üçer aylık gözlemler kullanmışlardır. Bunun nedeni, uzun vadeli bir analiz yapmak için yeterli gözlem olmamasıdır. Serilerden mevsimsellik özelliği taşıyanlar, arındırılarak analize konu edilmiştir. Araştırmada Türkiyede politik istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Açıklanan değişken yani büyüme oranı ile açıklayan değişkenler arasında tek denkleme dayalı eşbütünleşme yaklaşımı kullanılarak değişkenler arasında uzun vadeli bir ilişki olup olmadığını test etmişlerdir. Büyüme oranı olarak reel GSMH oranından faydalanılmıştır. Açıklayıcı değişkenler ise 3 kategoride sınıflandırılmış olup bunlar temel, yapısal ve etkileşim

değişkenleridir. Bu araştırmanın neticesinde politik istikrarsızlıkla ekonomik büyüme arasında ters yönlü ilişki olduğu gözlemlenmiş olup çeşitli politika önerilerinde bulunulmuştur.

Artan, Hayaloğlu ve Demirel (2017) kurumsal kalitenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini 1996-2015 döneminde gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülke grubunu ele alarak panel veri analizi yöntemi aracılığıyla araştırmıştır. Yolsuzlukla mücadele değişkeninin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin gelişmiş ülkelerde pozitif olduğu gelişmekte olan ülkelerde ise anlamsız olduğu görülmüştür. Hesap verebilirlik ve şeffaflık değişkeninin ise ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin hem gelişmiş hemde gelişmekte olan ülkeler için pozitif yönlü olduğu tespit edilmiştir. Aynı yazarlara ait bir diğer çalışma durumundaki Artan ve Hayaloğlu (2014), 1972-2009 yılları arasında politik özgürlüklerin iktisadi büyüme üzerindeki etkisini konu edinmişlerdir. Çalışma sonucunda, uzun dönemde politik özgürlükler ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilemekteyken kısa dönemde ise etkilememektedir.

Aytun ve Akın (2014), çalışmalarında 83 ülkeye ait verileri inceleyerek kurumsal kalite ve ekonomik büyüme ilişkisini 2000-2010 dönemlerini kapsayacak şekilde panel veri analizi ile test etmiştir. Ülkeleri dört gelir grubu altında sınıflandırmışlardır. Analize göre; Orta gelir gruplarında kurumsal kaliteden ekonomik büyümeye doğru tek yönlü ve yüksek gelir gruplarında ise çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğu görülmüştür. Analiz sonuçlarına göre alt gelir grubunda herhangi bir nedensellik ilişkisi olmadığı görülmüştür. Bunun nedeni olarak da üretim faktörlerinin bulunmadığı ülkelerde kurumların etkin rol oynamasının ekonomiye hiçbir katkı sağlayamayacağı ileri sürülmüştür. Analiz sonucunda genel olarak alt gelir grubu haricindeki diğer ülkelerde kurumsal kalitenin olumlu politikaları ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği görülmüştür.

Teyyare ve Sayaner (2018), çalışmalarında Türkiye’de 1984-2014 dönemindeki sabit sermaye yatırımları, kamu borçlanması ve kurumsal kalite değişkenlerinin En Küçük Kareler yöntemini kullanarak ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Sonuç olarak, kamu borçlanmasının iktisadi büyüme üzerindeki negatif yönde bir etkisinin olduğu, sabit sermaye yatırımları ve kurumsal kalite düzeyindeki iyileşmelerin iktisadi büyüme üzerinde pozitif yönde etkisinin olduğu görülmüştür.

Gökalp ve Baldemir (2006), çalışmalarında panel veri analizi ve kümeleme analizini kullanmışlardır. İfade özgürlüğü ve şeffaflığın, düzenlemelerin kalitesinin, politik istikrar ve şiddet yokluğunun, hukukun üstünlüğünün, yönetim etkinliğinin, yolsuzluğun önlenmesinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini ele almışlardır. Bu analizin sonucunda, ekonomik büyüme ile politik istikrar, ifade özgürlüğü ve şeffaflık, düzenlemelerin kalitesi ve hukukun üstünlüğü arasında negatif, yönetimin etkinliği ve yolsuzluğun önlenmesi arasında ise pozitif ilişki tespit edilmiştir.

Şahin (2018) kurumsal kalite ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Orta Doğu ve Kuzey Afrika (MENA) ülkelerini ele alarak kaleme almıştır. Çalışmasında 2002-2015 dönem dikkate alınarak panel veri analizi yöntemini kullanmıştır. Kullanmış olduğu göstergeler politik özgürlük ve yönetim endeksleri olmuştur. Çalışmada, ekonomik büyüme ile yönetim endeksi arasındaki ilişkinin pozitif yönlü olduğu ve politik özgürlüklerle ekonomik büyüme arasında hiçbir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Özşahin (2016) çalışmasında 1998-2014 yılları arasında kurumsal kalite endeksi ve ekonomik risk düzeyini ARDL modeli kullanarak analiz etmiştir. Sonuç olarak kurumsal kalitenin ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği görülmüştür.

Nawaz, Iqbal ve Khan (2014), yaptıkları çalışmada 35 seçilmiş Asya ülkesinde 1996-2012 dönemleri arasında kurumsal kalitenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini panel veri analiz yöntemini kullanarak test etmişlerdir. Çalışmada, kurumsal kalitenin göstergesi olarak 6 değişken kullanılmıştır. Bunlar hükümetin etkinliği, düzenleyici kurumların kalitesi, yolsuzluğun kontrolü, politik istikrar, hukukun üstünlüğü ve yönetimin hesap verilebilirliğidir. Çalışmada kurumsal kalite endeksinin uzun vadede ekonomik büyüme üzerinde istatistiki olarak anlamlı olduğuna ulaşılmıştır. Fakat Asya ülkelerinde kurumların etkisinin ekonomilerinin gelişmişlik düzeyine göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Gelişmiş Asya ülkelerinde gelişmekte olan Asya ülkelerine kıyasla kurumsal kalite endeksinin daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Mobarak ve Karshenansan (2012) çalışmalarında 1996-2007 yıllarını kapsayan petrol ihraç eden 33 ülkedeki kurumsal kalite, doğal kaynak bolluğu ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi analiz etmişlerdir. Yapılan çalışmada kurumsal kalitenin ekonomik

büyüme üzerinde pozitif etkiye sahip olduğu ve doğal kaynakların ise ekonomik büyüme üzerinde negatif etkiye sahip olduğu görülmüştür.

Asghar, Qureshi ve Nadeem (2015) tarafından yapılan çalışmada Asya'nın gelişmekte olan 13 ülkesi baz alınarak 1990-2013 yılları arası kurumsal kalitenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Modelde yararlanılan yöntemler panel ARDL ve panel nedensellik yöntemleri olmuştur. Panel ARDL sonuçları kurumsal kalitenin ekonomik büyüme üzerinde pozitif yönlü etkisi olduğunu göstermiştir. Panel nedensellik testi sonucu ise nedenselliğin kurumsal kaliteden ekonomik büyümeye doğru işlediğini göstermektedir. Asya ülkeleri açısından ekonomik büyüme için kurumsal kalitenin iyileştirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Siddique, Nawaz ve Majeed (2016), çalışmalarında 91 ülke için 1999-2014 yılları arasında panel veri yöntemini kullanarak kurumsal yönetim ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi analiz etmişlerdir. Kurumsal göstergeler olarak hükümet etkinliği, yolsuzluk kontrolü, düzenleyici kalite, yönetimin hesap verebilirliği, hukukun üstünlüğü, siyasi istikrar ve şiddetin yokluğu kullanılmıştır. Bulgular sonucunda kurumsal yönetimin ekonomik büyüme üzerinde doğrudan ve anlamlı etkisinin olduğu tespit edilmiştir.

Chong ve Calderon (2000) çalışmalarında ekonomik büyüme ile kurumsal kalite arasındaki ilişkiyi konu edinmiştir. Kurumsal faktör olarak yolsuzluk, bürokratik kalite, mülkiyet hakları vb. faktörleri ele almıştır. Çalışmada 1972-1995 yılları arasında panel veri yöntemini kullanarak analizini ele alınmıştır. Sonuç olarak kurumsal değişkenler ile büyüme arasında güçlü bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Kurumsal kalitede ortaya çıkan pozitif yönlü gelişmeler sadece ekonomik büyümeyle neticelenmez ülkenin zenginleşmesine neden olurken bu durumda kurumsal kalitenin artmasına neden olur. Gelişmekte olan ülkelerde gelişmiş ülkelere kıyasla kurumsal reformların faydalarının daha fazla olacağını öne sürülmüştür.

Knack ve Keefer (1995), 1974-1989 dönemine ait veriler ile kurumsal değişkenler ve ekonomik performans arasındaki etkileşimi En Küçük Kareler yöntemi ile test etmişlerdir. Kullanmış olduğu göstergeler hukukun üstünlüğü, yolsuzluk düzeyi, bürokratik kalite, mülkiyet hakları gibi değişkenleri içermektedir. Analizler sonucunda kurumsal kalite ile ekonomik büyüme arasında belirgin bir ilişki olduğu

ve tüm faktörlerin istatistiki açıdan anlamlı ve olumlu bir ilişki içerisinde oldukları gösterilmiştir.

Siddique ve Ahmed (2009), Pakistan'da kurumsal yapının ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin 1984-2006 dönemleri için analiz edildiği çalışmada yöntem olarak Johansen Eşbütünleşme Testi ve Granger Nedensellik testini kullanılmıştır. Granger nedensellik testi, kurumsal kalite ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin tek yönlü olduğunu gösterirken eşbütünleşme ilişkisinin olduğu görülmüştür.

Wandeda, vd., (2021), çalışmalarında 2006'dan 2018'e kadar olan dönem kapsamında Sahra Altı Afrika ülkelerde kurumsal kalitenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini analiz etmek için iki aşamalı GMM sistemi kullanmışlardır. Sonuçlar, kurumsal kalitedeki bir iyileşmenin SSA ülkelerinin çıktısını olumlu ve önemli ölçüde iyileştirdiğini göstermektedir. Bulgular kurumsal kalitenin çıktı üzerindeki etkisinin bölgesel konumuna göre değişiklik gösterdiğine dair kanıt sağlamaktadır.

Kassie (2021), 1985'ten 2018'e kadar olan dönem boyunca 35 Afrika ülkesinden oluşan ve sistem GMM (Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi) kullanılarak analiz yapılmıştır. Finansal gelişmenin Afrika ülkelerinin ekonomik büyümeleri üzerinde belirsiz bir etkiye sahip olduğunu, ancak hükümetin istikrarı, hukukun üstünlüğü gibi kurumsal kalite endeksi ile etkileşime girdiğinde büyüme üzerinde önemli bir pozitif etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Seppo (2020), 1996-2014 dönemi için Orta Afrika Ekonomik ve Parasal Topluluğunun(CEMAC) altı ülkesinde birinci fark ve sistem Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi uygulanmıştır. Düzenleme kalitesi ve yolsuzluğun kontrolü dışında, kurumsal değişkenlerin tüm kaysayıları pozitifdir.

Özetle, uygulamalı çalışmaların çoğunluğunda kurumsal yapının ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkisi olduğu görülmektedir.

Tablo 3. 1: Literatür Özeti Tablosu

Yazar ve Yayın Yılı	Ülke-Dönem	Yöntem	Açıklayıcı Değişken ve Sonuçlar
Yapraklı (2008)	36 Üst ve Orta Gelir Grubu Ülke 2002-2005	Panel Veri Analizi	İfade Özgürlüğü ve Hesap Verilebilirlik (-) Politik İstikrar (-) Düzenleme Kalitesi (-) Hukukun üstünlüğü (-) Yönetim Etkinliği (+) Yolsuzluğun Önlenmesi (+)
Artan, Hayaloğlu ve Demirel (2017)	gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler 1996-2015	Panel Veri Analizi	Hesap verebilirlik ve şeffaflık (+)
Şanlısoy ve Kök (2010)	Türkiye 1987-2006	Zaman Serisi Analizi	Politik İstikrarsızlık (-)
Aytun ve Akın (2014)	83 ülke 2000-2010	Panel Veri Analizi	Kurumsal Kalite (+)
Teyyare ve Sayaner (2018)	Türkiye 1984-2014	En Küçük Kareler yöntemi	Kurumsal Kalite (+)
Şahin (2018)	MENA ülkeleri 2002-2015	Panel Veri Analizi	yönetişim endeksi (+) politik özgürlükler (anlamsız)
Özşahin (2016),	1998-2014	ARDL modeli	Kurumsal Kalite (+)
Nawaz, Iqbal ve Khan (2014)	35 Asya Ülkesi (2014)	Panel Veri Analizi	Kurumsal Kalite (+)
Mobarak ve Karshenansan (2012)	petrol ihraç eden 33 ülke 1996-2007	Panel Veri Analizi	Kurumsal Kalite (+)
Asghar, Qureshi ve Nadeem (2015)	Asya'nın gelişmekte olan 13 ülkesi 1990-2013	panel ARDL ve panel nedensellik yöntemi	Kurumsal Kalite (+)
Siddique, Nawaz ve Majeed (2016)	91 ülke 1999-2014	Panel Veri Analizi	Kurumsal Kalite (+)
Chong ve Calderon (2000)	Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler (1972-1995)	Panel Veri Analizi	Kurumsal Kalite (+)
Knack ve Keefer, (1995)	1974-1989	En Küçük Kareler yöntemi	Kurumsal Kalite (+)
Siddique ve Ahmed (2009)	43 Ülke 1984-2006	Panel Veri Analizi	Kurumsal Kalite (+)
Wandeda, vd., (2021)	Sahra Altı Afrika Ülkeleri (SSA) 2006-2018	Dinamik Panel Tahmin Yöntemi GMM	Kurumsal Kalite (+)
Kassie (2021)	35 Afrika ülkesi (1985-2018)	Dinamik Panel Tahmin Yöntemi GMM	Yolsuzluğun Önlenmesi (+) Politik İstikrar (+) Hukukun üstünlüğü (+)

Seppo (2020)	Orta Afrika Ekonomik ve Parasal Topluluğu (CEMAC) (1996-2018)	Dinamik Panel Tahmin Yöntemi GMM	Düzenleme Kalitesi (-) Yolsuzluğun Önlenmesi (-) İfade Özgürlüğü ve Hesap Verilebilirlik (+) Politik İstikrar (+) Hukukun üstünlüğü (+) Yönetim Etkinliği (+)
--------------	---	----------------------------------	--

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

3.2. Veri Seti ve Model

Bu bölümde modele ilişkin veri seti oluşturulmuş ve değişkenler belirlenmiştir. Kurumsal kalite ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki panel veri yöntemi kullanılarak 2002-2020 dönemi çerçevesinde 38 OECD üyesi³ ülke için test edilmiştir. Kurumsal Kalite Endeksleri 2002 tarihinden itibaren düzenli olarak yayımlandığından veri seti 2002 yılından başlamaktadır. Bağımlı değişken sabit fiyatlar ile kişi başına düşen GSYH değeridir (LNGDP). Bağımsız değişkenler ise sabit sermaye oluşumunun GSYH içindeki payı (K), istihdam oranı (L), kamu nihai tüketim harcamalarının GSYH içindeki payı (G), ticari açıklık oranı (T) ve kurumsal kalite endeksleri (yolsuzluğun kontrolü (CC), yönetimin etkinliği (GE), politik istikrar ve şiddetin olmaması (PS), hukukun üstünlüğü (RL), düzenleme kalitesi (RQ), ifade özgürlüğü ve hesap verilebilirlik (VA)) olarak belirlenmiştir.

Tablo 3. 2: Kısaltmalar, Değişkenler ve Kaynaklar

Kısaltma	Değişkenler	Değişkenin Tanımı
Y	Reel GSYH Büyüme Oranı	Nominal büyüme oranının enflasyondan arındırılmış halidir.
K	Sermaye	Mal üretmek amacıyla kullanılan fiziksel araçlardır.
L	Emek-İşgücü	Mal ve hizmet üretimi sırasındaki insan kaynağıdır.
G	Hükümet Harcamaları	Hükümetin kamu yararına çalışmalarını finanse etmek üzere yaptıkları harcamadır.
TO	Ticari Açıklık Oranı	Toplam dış ticaret hacminin toplam yurt

³ Bu ülkeler; Avustralya, Avusturya, Belçika, Kanada, Şili, Kolombiya, Kosta Rika, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İzlanda, İrlanda, İsrail, İtalya, Japonya, Güney Kore, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Meksika, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Polonya, Portekiz, Slovakya, Slovenya, İspanya, İsveç, İsviçre, Türkiye, Birleşik Krallık, Amerika Birleşik Devletleri.

		İçerik üretimi oranlanmasıdır
CC	Yolsuzluğun Kontrolü	Kamu gücüne haiz olanların bunu kişisel kazanç için kullanmaları
GE	Yönetimin Etkinliği	Kamu hizmetlerini düzenleyen hükümlerin kalitesini, hükümetin bağlılığının güvenilirliği konusundaki algıları ölçer.
PS	Politik İstikrar ve Şiddetin Olmaması	Siyasi istikrarsızlık ve siyasi olarak şiddet olasılığının değerlendirilmesidir.
RL	Hukukun Üstünlüğü	Bireylerin arasında ve bireyler ile devlet arasındaki problemlerin hukuka uygun olarak çözülmesini sağlar.
RQ	Düzenleme Kalitesi	Devletin kendini ilerletmesine imkan sağlayan uygun politika ve yasal düzenlemeleri formüle etme ve uygulama yeteneğidir
VA	İfade Özgürlüğü ve Hesap Verilebilirlik	Bireylerin özgürce fikir beyanını, siyasi ve sivil özgürlüğünü, insan haklarını ifade eder.

Kaynak: WorldBank, World Development Indicators.

Kurumsal kalite ve ekonomik büyüme ilişkisini analiz etmeye yönelik oluşturulan ekonometrik modeller aşağıdaki gibidir:

$$\text{Model 1: } y_{it} = a_1y_{it-1} + a_2K_{it} + a_3L_{it} + a_4G_{it} + a_5TO_{it} + a_6CC_{it} + \varepsilon_{it}$$

$$\text{Model 2: } y_{it} = a_1y_{it-1} + a_2K_{it} + a_3L_{it} + a_4G_{it} + a_5TO_{it} + a_6GE_{it} + \varepsilon_{it}$$

$$\text{Model 3: } y_{it} = a_1y_{it-1} + a_2K_{it} + a_3L_{it} + a_4G_{it} + a_5TO_{it} + a_6PS_{it} + \varepsilon_{it}$$

$$\text{Model 4: } y_{it} = a_1y_{it-1} + a_2K_{it} + a_3L_{it} + a_4G_{it} + a_5TO_{it} + a_6RL_{it} + \varepsilon_{it}$$

$$\text{Model 5: } y_{it} = a_1y_{it-1} + a_2K_{it} + a_3L_{it} + a_4G_{it} + a_5TO_{it} + a_6RQ_{it} + \varepsilon_{it}$$

$$\text{Model 6: } y_{it} = a_1y_{it-1} + a_2K_{it} + a_3L_{it} + a_4G_{it} + a_5TO_{it} + a_6VA_{it} + \varepsilon_{it}$$

3.3. Ekonometrik Yöntem

Günümüzde ülkeler arasındaki ilişkilerin giderek artması yatay kesit bağımlılığını dikkate almayı gerektirmektedir. Yatay kesit bağımlılığının önemsenmemesi hatalı tahmin ve belirleme problemleri gibi birçok olumsuz

sonuçları beraberinde getirmektedir. Bu nedenle, yatay kesit bağımlılığını dikkate alan tahmin edicilerin ortaya çıkması panel zaman serileri literatürü için önemli olmuştur. Bu tahmin ediciler ikinci nesil olarak da adlandırılır tahmin ediciler arasında Ortak İlişkili Etkiler (Pesaran, 2006) ve Eberhardt ve Bond (2009), Eberhardt ve Teal (2010), Eberhardt (2012) Genişletilmiş Ortalama Grup (AMG) tahmin edicileri yer almaktadır. Çalışmam da kullandığım tahmin edici Eberhardt ve Bond (2009) ile Eberhardt ve Teal (2010) tarafından geliştirilen genişletilmiş ortalama grup (AMG) tahmin edicisidir (Eberhardt ve Teal 2010). Yatay kesit bağımlılığının varlığını sorgulamak için zaman boyutunun yatay kesit boyutundan büyük olduğu panellerde Breusch ve Pagan (1980) LM testi, Pesaran (2004) CD testi ve Pesaran vd. (2008) LM testi yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu yöntemlerin her biri boş hipotezde yatay kesit bağımlılığının olmadığını sınamaktadır. Bu çalışmada incelenen zaman aralığı 18 yıl ($T= 18$) ve ülke sayısı 38 ($n=38$) olduğu için yatay kesit bağımlılığının varlığını test etmek üzere bu yöntemlerden yararlanılmıştır. Değişkenler ve uzun dönem denkleminde yatay kesit bağımlılığının olması durumunda durağanlık analizi yapılması için ikinci nesil yöntemlerin kullanılması gerekmektedir. Çünkü yatay kesit bağımlılığı olduğunda birinci nesil birim kök yöntemleri ile elde edilen sonuçlar yanıltıcı olmaktadır. Bu çalışmada serilerin durağanlık analizi Pesaran (2007) ve CIPS (cross-sectionally augmented IPS) testleri ile yapılmıştır. CIPS istatistiklerinin Pesaran (2007) kritik tablo değerinden büyük olduğunda, birim kökün olduğunu gösteren boş hipotez kabul edilecek ve serinin durağan olmadığına karar verilecektir (Westerlund, 2005: 306).

Eşbütünleşme yöntemi aracılığıyla aralarında uzun dönem ilişki görülen değişkenlerin uzun dönem katsayılarına ulaşabilmesi parametre tahminci yöntemlerini kullanarak tahmin etmesine Genişletilmiş Ortalama Grup (AMG) Tahmincisi denir. Literatüre bakıldığında bir çok farklı parametre tahmincisine rastlanmaktadır. Ancak parametre tahminci yöntemleri yatay kesit bağımlılığı ve homojenlik faktörüne göre değişkenlik göstermektedir (Özşahin ve Üçler, 2019: 16). Korelasyonu göz önünde bulunduran uzun dönem eşbütünleşme katsayılarını tahmin etmek için panel AMG (Augmented Mean Group) yöntemi kullanılır. Panel AMG (Augmented Mean Group), korelasyon ile heterojenliğin olması durumunda bireysel katsayılar ile panelin tamamına ait sonuç veren ve ortalama grup etkisini hesaplayan tahmincidir (Eberhardt ve Bond, 2009: 1). Ayrıca Panel AMG yöntemi; serilerdeki

ortak dinamik etkileri ve ortak faktörleri göz önünde bulunduran, dengesiz panellerde de kullanılan aynı zamanda hata teriminde içsel problemin varlığında da kullanılabilen güncel ve etkin bir tahmincidir.

Bu avantajlarına ek olarak Genişletilmiş Ortalama Grup yöntemi değişkenlerin bütünleşme derecelerinin aynı olmasında gerektirmemektedir. Genişletilmiş ortalama grup tahmincisi Marcus Eberhardt ve Francis Teal (2010) tarafından Pesaran (2006) CCEMG (Ortak İlişkili Etkiler Ortalama Grup Tahmincisi) yöntemine alternatif olarak geliştirilmiş ve kullanılmıştır. Pesaran (2006) Ortak İlişkili Etkiler Ortalama Grup Tahmincisine benzer şekilde Genişletilmiş Ortalama Grup tahmincisi de serilerde birim kök olması veya olmaması durumunda, serilerin eş bütünleşik olması veya olmaması durumunda ve ek olarak yatay kesit bağımlılığının olması durumunda dahi etkin sonuçlar vermektedir (Eberhardt ve Teal 2010).

3.4. Analiz ve Bulgular

Tablo 3.3'te kurumsal kalite endeksleri ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye yönelik kurulan modellerde yer alan değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler yer almaktadır.

Tablo 3. 3: Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken	Ort	Medya	Max	Min	Std. Dev.	Çarpıklık	Baskılık	Jarque-Bera	Olasılık	Toplam	Gözlem
LNY	10.211	10.423	11.6299	8.2949	0.7143	-0.3542	2.3064	29.5711	0.0000	7372.48	722
K	22.527	22.244	53.5915	10.578	4.1281	0.9587	8.0684	883.409	0.0000	16264.5	722
L	56.017	56.707	75.4330	37.737	6.3538	-0.0734	3.3416	4.16025	0.1249	40444.1	722
G	18.996	19.151	27.9350	10.2971	3.8222	-0.2059	2.6129	9.60719	0.0082	13715.1	722
TO	93.965	77.705	380.104	20.4471	55.051	2.0161	8.9041	1537.72	0.0000	67843.1	722
CC	1.1854	1.3124	2.4699	-0.8549	0.8159	-0.3072	1.9678	43.4059	0.0000	855.85	722
GE	1.234	1.3393	2.35400	-0.4127	0.6005	-0.4657	2.2796	41.7169	0.0000	890.98	722
PS	0.6393	0.8483	1.7552	-2.3745	0.7188	-1.6195	5.6118	520.811	0.0000	461.56	722
RL	1.2027	1.3269	2.1297	-0.7168	0.6684	-0.8574	3.1061	88.8131	0.0000	868.32	722
RQ	1.2345	1.2789	2.0919	-0.0879	0.4798	-0.5699	2.5546	45.0477	0.0000	891.31	722
VA	1.1034	1.1374	1.8009	-0.8617	0.4581	-1.4549	5.5417	449.083	0.0000	796.69	722

Tablodan da görülebileceği gibi, ele alınan dönemde OECD genelinde istihdam oranı ortalama olarak %56, kamu tüketim harcamalarının GSYH içindeki payı %18.9 ve

ticari açıklık oranı ise %93.9'dur. Kurumsal kalite endeksleri arasında bu dönemde ortalama olarak en yüksek değere sahip olan endeksler 1.23 ile yönetimin etkinliği ve düzenleme kalitesi değişkenleridir. En düşük değere sahip olan endeks ise 0.64 ile politik istikrardır. Çarpıklık değerleri bakımından K ve TO açıklık değişkenleri pozitif yönde sağa, diğer değişkenler ise negatif yönde sola çarpıktır. Basıklık değerlerine göre ise LNY, G, CC, GE ve RQ değişkenleri 3'ten küçük değerler aldıklarından dağılımları normal dağılıma göre basık, diğer değişkenler 3'ten büyük değerler aldıklarından dağılımları normal dağılıma göre dikdir. Yatay kesit birimi N=38, zaman boyutu T=19 olmak üzere toplamda 722 gözlem bulunmaktadır.

Tablo 3.4'de değişkenler arasındaki Pairwise korelasyonlarına ait bulgular gösterilmektedir. Tablodan da izlenebileceği gibi, LNY değişkeni ile kurumsal kalite endeksleri arasında pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı ve güçlü korelasyonlar bulunmaktadır. Ayrıca LNY ile L, LNY ile LNG ve LNY ile LNT arasında da pozitif ve anlamlı ilişkiler vardır. LNY ile LNK arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur.

Tablo 3. 4: Pairwise Korelasyonları

Değişken	LNY	K	L	G	T	CC	GE	PS	RQ	RL	VA
LNY	1										
K	-0.0188	1									
L	0.4533*	0.2002*	1								
G	0.3306*	-0.2330*	0.0443	1							
T	0.1999*	0.0222	-0.0635	0.0042	1						
CC	0.8249*	0.0141	0.5542*	0.3889*	0.0965*	1					
GE	0.8554*	0.0585	0.5231*	0.4064*	0.1189*	0.9359*	1				
PS	0.5420*	0.0766*	0.3124*	0.2707*	0.3502*	0.6402*	0.6406*	1			
RQ	0.7738*	0.1038*	0.4889*	0.3529*	0.1997*	0.8881*	0.8943*	0.6478*	1		
RL	0.8502*	0.0516	0.4965*	0.4169*	0.1498*	0.9494*	0.9514*	0.7153*	0.9159*	1	
VA	0.7644*	-0.0576	0.3822*	0.4418*	0.2178*	0.8648*	0.8411*	0.8216*	0.8455*	0.8977*	1

*: %5 düzeyinde anlamlıdır.

OECD ülkelerinde kurumsal kalite endekslerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini test ederken öncelikle analizlerde kullanılacak değişkenler için yatay kesit bağımlılık testlerinin yapılması gerekmektedir. Çünkü yatay kesit bağımlılığının

olması değişkenlerin durağan olup-olmadıklarını sınarken kullanılacak birim kök testlerinin seçimini belirlemektedir. Bu doğrultuda yapılan yatay kesit bağımlılık testlerinin sonuçlarının yer aldığı Tablo 3.5'e bakıldığında, tüm değişkenler için testlerin tamamında yatay kesitsel bağımlılığının olmadığını öne süren H_0 hipotezi reddedilebilmektedir. Bu nedenle değişkenlerin tamamında yatay kesitsel bağımlılık sözkonusudur.

Tablo 3. 5: Yatay Kesit Bağımlılık Testlerine Ait Bulgular

Değişken / Test	Breusch-Pagan LM testi	Pesaran ölçeklendirilmiş LM testi	Sapması düzeltilmiş LM testi	Pesaran CD testi
LNY	9107.89***	224.15***	223.09***	81.94***
K	2881.55***	58.1***	57.04***	21.28***
L	3392.73***	71.73***	70.68***	20.34***
G	3777.13***	81.98***	80.93***	36.64***
TO	5759.48***	134.85***	133.8***	47.4***
CC	3159.11***	65.5***	64.45***	3.71***
GE	2758.82***	54.83***	53.77***	4.49***
PS	2521.07***	48.49***	47.43***	22.19***
RL	2783.23***	55.48***	54.42***	8.54***
RQ	2967.52***	60.39***	59.34***	0.18***
VA	2883.84***	58.16***	57.11***	18.64***

***: Katsayı %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. H_0 hipotezi: Yatay kesitsel bağımlılık (korelasyon) yoktur.

Değişkenlerin tamamında yatay kesitsel korelasyonun olması bu durumu dikkate alan ikinci nesil birim kök testlerinin kullanılmasını gerektirmektedir. Bu kapsamda birim kök testi olarak Pesaran (2007) tarafından geliştirilen yatay kesitsel olarak ağırlıklandırılmış Im-Pesaran-Shin-CIPS testi kullanılmıştır. CIPS testine ait temel bulguların yer aldığı Tablo 3.6'ya göz atıldığında, değişkenlerin tümünün gerek sabitli gerekse de sabitli ve trendli durumda düzeylerinde durağan olmadıkları anlaşılmaktadır. Bu değişkenlerin birinci farkları alındığında ise durağan duruma geldikleri görülmektedir. Dolayısıyla değişkenlerin tamamının $I(1)$ düzeyde oldukları tespit edilmektedir.

Tablo 3. 6: Pesaran (2007) CIPS Testine Ait Bulgular

DEĞİŞKEN	Düzy		1. Fark	
	Sabitli	Sabitli & Trendli	Sabitli	Sabitli & Trendli
LNY	-1.85596	-1.79963	-2.39612	-2.68445
K	-1.61360	-2.53320	-3.62264	-3.83230
L	-1.06237	-1.79722	-2.40760	-2.76673
G	-1.69942	-2.12687	-2.69604	-3.07993
TO	-1.63175	-1.97714	-2.91147	-2.95532
CC	-2.15461	-2.06624	-3.51093	-3.43842
GE	-2.20533	-2.60164	-4.49367	-4.57362
PS	-2.06096	-2.43938	-4.17531	-4.49203
RL	-2.05101	-2.59691	-3.64002	-3.67801
RQ	-1.64783	-2.24946	-3.79180	-3.53897
VA	-1.93785	-2.57357	-4.01286	-4.08013
<i>Kritik Değerler</i>	%1= -2.30 %5= -2.14 %10= -2.05	%1= -2.82 %5= -2.66 %10= -2.57	%1= -2.30 %5= -2.14 %10= -2.05	%1= -2.82 %5= -2.66 %10= -2.57

Kurumsal kalite endekslerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini test ederken eğitim heterojenliğinin de kontrol edilmesi gerekmektedir. Çünkü katsayıların homojen veya heterojen olması durumlarına göre kullanılacak tahminci de önem kazanmaktadır. Bu çerçevede Pesaran ve Yamagata (2008) tarafından geliştirilen Delta testi bulgularına göre modellerin tamamında hem büyük hem de küçük örneklem durumuna ait istatistikler %1 düzeyinde anlamlıdır. Bu nedenle eğitim katsayılarının homojen olduğunu gösteren H_0 hipotezi tüm modeller için reddedilmekte ve eğitim katsayılarının heterojen olduğu tespit edilmektedir.

Tablo 3. 7: Pesaran & Yamagata (2008) Delta Testine Ait Bulgular

Model	Delta	Adj.
Model 1 (yolsuzluk)	15.811***	19.895***
Model 2 (yönetim etkinliği)	16.433***	20.678***
Model 3 (politik istikrar)	16.086***	20.241***
Model 4 (düzenleme kalitesi)	16.073***	20.225***
Model 5 (hukukun)	15.803***	19.885***

üstünlüğü)		
Model 6 (hesap verilebilirlik)	15.572***	19.595***

***: Katsayı %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. H0 hipotezi: Eğitim katsayıları homojendir.

Değişkenlerin birinci farklarda durağan, yani I(1) olmaları bu değişkenler arasında uzun dönem ilişkisinin araştırılabileceğini göstermektedir. Bu amaçla Westerlund (2005) tarafından geliştirilen panel eşbütünleşme testlerinin sonuçlarının yer aldığı Tablo 3.8'den de görülebileceği gibi, modellerin hepsinde uzun dönem ilişkisi vardır.

Tablo 3. 8: Westerlund (2005) Panel Eşbütünleşme Testine Ait Bulgular

Model	İstatistik
Model 1 (yolsuzluk)	4.6819***
Model 2 (yönetim etkinliği)	3.7821***
Model 3 (politik istikrar)	5.1928***
Model 4 (düzenleme kalitesi)	5.5147***
Model 5 (hukukun üstünlüğü)	5.2603***
Model 6 (hesap verilebilirlik)	5.7914***

H0: Seriler arasında eşbütünleşme yoktur.

Kurumsal kalitenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi için oluşturulan modellerde eşbütünleşme ilişki tespit ettikten sonra, bu ilişkinin yönü, şiddeti ve derecesi katsayı heterojenliği ve yatay kesit bağımlılığı durumlarında kullanılabilen Eberhardt & Bond (2009) ile Eberhardt & Teal (2010) tarafından geliştirilen AMG tahmincisi kullanılarak test edilmiştir.

Tablo 3.9'da bulunan Eberhardt & Teal (2010) AMG bulgularına göre modellerin tamamında sabit sermaye oluşumu (K) ile istihdam oranı (L) iktisadi beklentiler doğrultusunda istatistiksel olarak pozitif, kamu tüketim harcamaları (G) ise negatif ve anlamlıdır. Bununla birlikte; Politik İstikrar ve Şiddetin Olmaması (PS), Düzenleme Kalitesi (RQ) ile Hukukun Üstünlüğü (RL) değişkenlerine ait katsayılar da istatistiksel olarak pozitif ve anlamlı çıkmıştır. Diğer yandan; Yolsuzluğun Olmaması (CC), Düzenleme Kalitesi (GE) ve Hesap Verilebilirlik ve Şeffaflık (VA) değişkenlerine ait katsayılar pozitif, ancak istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Tablo 3. 9: Eberhardt & Teal (2010) AMG Tahmincisine Ait Bulgular

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
VARIABLES	LN Y	LN Y	LN Y	LN Y	LN Y	LN Y

K	0.00355*** (0.00123)	0.00301*** (0.00116)	0.00296*** (0.00110)	0.00225* (0.00121)	0.00310** (0.00121)	0.00270** (0.00124)
L	0.00804*** (0.00144)	0.00848*** (0.00149)	0.00870*** (0.00148)	0.00830*** (0.00145)	0.00806*** (0.00143)	0.00913*** (0.00154)
G	-0.0133*** (0.00181)	-0.0139*** (0.00167)	-0.0126*** (0.00169)	-0.0129*** (0.00184)	-0.0142*** (0.00193)	-0.0131*** (0.00173)
T	-7.36e-05 (0.000239)	7.83e-05 (0.000242)	8.13e-05 (0.000201)	0.000234 (0.000261)	8.19e-05 (0.000208)	-3.13e-05 (0.000214)
CC	0.0102 (0.0106)					
GE		0.0115 (0.00779)				
PS			0.0142** (0.00656)			
RQ				0.0219** (0.00861)		
RL					0.0349*** (0.0114)	
VA						0.00656 (0.0145)
__00000R_c	0.863*** (0.151)	0.863*** (0.169)	0.891*** (0.168)	0.899*** (0.160)	0.833*** (0.152)	0.884*** (0.161)
__000007_t	0.000731 (0.00256)	0.00110 (0.00274)	0.00146 (0.00252)	-0.000499 (0.00235)	0.00132 (0.00272)	0.00114 (0.00251)
Constant	9.781*** (0.193)	9.786*** (0.184)	9.739*** (0.185)	9.739*** (0.192)	9.776*** (0.184)	9.737*** (0.188)
Gözlem sayısı	722	722	722	722	722	722
Birim sayısı	38	38	38	38	38	38

Not: __00000R_c: Ortak dinamik süreç, __000007_t: Gruba-özü doğru trend. Parantez içindekiler standart hatalardır. *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

AMG bulgularına göre modellerin tamamında sabit sermaye oluşumu (K) ile istihdam oranı (L) iktisadi beklentiler doğrultusunda istatistiksel olarak pozitif, kamu tüketim harcamaları (G) ise negatif ve anlamlıdır. Bununla birlikte; Politik İstikrar ve Şiddetin Olmaması (PS), Düzenleme Kalitesi (RQ) ile Hukukun Üstünlüğü (RL) değişkenlerine ait katsayılar da istatistiksel olarak pozitif ve anlamlı çıkmıştır. Diğer

yandan; Yolsuzluğun Olmaması (CC), Yönetimin Etkinliği (GE) ve Hesap Verilebilirlik ve Şeffaflık (VA) değişkenlerine ait katsayılar pozitif, ancak istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Tablo 3. 10: Bulguların Karşılaştırılması

Değişken	OECD Ülkeleri
K	+ (ANLAMLI)
L	+ (ANLAMLI)
G	- (ANLAMLI)
TO	+ (ANLAMSIZ)
CC	+ (ANLAMSIZ)
GE	+ (ANLAMSIZ)
PS	+ (ANLAMLI)
RL	+ (ANLAMLI)
RQ	+ (ANLAMLI)
VA	+ (ANLAMSIZ)

OECD ülkelerin kurumsal kalite endekslerinin tamamının ekonomik büyümeye olan etkisinin pozitif olduğu, bu endeksler arasında Politik İstikrar ve Şiddetin Olmaması (PS), Düzenleme Kalitesi (RQ) ile Hukukun Üstünlüğü (RL) değişkenlerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Son yıllarda, ekonomik büyümenin gerekli bir koşulu olan iyi kurumların oluşturulmasına büyük önem verilmiştir. Kurumların iktisadi büyüme açısından önemi görüldükçe, kurumların tanımı, özellikleri, işlevleri ve ölçümleri günümüzde sıkça araştırılan bir konu haline gelmiştir. Literatürde görüldüğü üzere kurumsal faktörlerin, iktisadi performans üzerinde etkili olduğu büyük bir kabul görmüştür. Kurumsal faktörler, ekonomik büyümeyi pozitif veya negatif etkileyebilmekte ve bu etkinin düzeyi de kurumsal değişkenlere göre farklılık göstermektedir.

Bu çalışmadan elde edilen analiz sonuçlarına göre OECD ülkelerinin kurumsal kalite endekslerinin tamamının ekonomik büyümeye olan etkisinin pozitif ve anlamlı olduğu görülmüştür. Ükelere bakıldığında emeği temsilen kullanılan istihdam oranının ve yatırımın vekili olarak kullanılan sabit sermaye oluşumunun ekonomik büyüme üzerindeki etkisi iktisadi beklentiler doğrultusunda pozitif ve anlamlıdır. Dolayısıyla elde edilen ampirik bulguya göre yatırımların artması, ele alınan ülke grubunun ekonomik büyüme sürecinin hızlanmasına neden olmaktadır. İhracat ve ithalatın toplamının GSYH içindeki payı olarak hesaplanan ticari açıklık oranı değişkenine bakıldığında, OECD ülke grubunda istatistiksel olarak pozitif ve anlamsız bulunmuştur. Literatürde, ticari açıklık oranının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi konusunda bir fikir birliği oluşmamıştır.

OECD ülke grubunda özellikle yönetimin etkinliği ekonomik büyümeyi pozitif ve anlamsız bir şekilde etkilemektedir. Bu sonuç, hükümetin etkinliğinin iktisadi büyümeyi desteklemedeki önemini göstermektedir. Yönetimin etkinliğini artırmak için, hükümetlerin kamu hizmetlerinin kalitesi ve hizmetlerin siyasi baskılardan bağımsız olması, yeni politika oluşturabilme ve uygulayabilme yeteneğini yükseltmesi gerekmektedir. Bu nedenle OECD grubu ülkeleri için politik istikrar büyük önem arz etmektedir.

Ülkelerin ekonomik kalkınma düzeylerini uyarabilmeleri için kat etmesi gereken yollardan bir tanesi de kurumsal düzenleme kalitesini iyileştirmektir. Bu minvalde, bu ülkelerin iktisadi performansını artırmaya yönelik politikalar kurumları baz alarak oluşturulmalıdır. Bunun sonucunda büyümenin bir ön koşulu olarak görülen kaliteli kurumlar, iktisadi büyümenin gerçekleştirilmesi ve sürdürülebilmesi için önemli bir aktör olacaktır. Bilindiği gibi, ifade özgürlüğü ve şeffaflık demokrasinin bir göstergesidir. Bireylerin ifade özgürlüklerinin artması, kurumların daha şeffaf ve hesap verebilir olması bir gelişmişlik göstergesidir. Çalışmada OECD ülke grupları için ifade özgürlüğü ve şeffaflık değişkeninin iktisadi büyüme üzerindeki etkisinin pozitif ama anlamsız bulunmuştur. Bu durum, demokrasinin varlığı ve niteliğinin iktisadi büyüme üzerindeki etkileri hakkında ortak bir fikir sağlayacak kadar net bilgi olmaması ile açıklanabilir.

Genel olarak elde edilen bulgulara göre, OECD ülke gruplarında, kurumsal kalite ekonomik büyüme üzerinde pozitif etki yapmaktadır. Bu bağlamda hükümetin; hukukun üstünlüğü, düzenlemelerin kalitesi, ifade özgürlüğü ve hesap verilebilirlik, yolsuzlukla mücadele, yönetimin etkinliği ve politik istikrar ve şiddetin olmamasına yönelik düzenlemeleri ve teşvikleri arttırmaları gerektiği söylenebilir. Bu düzenleme ve teşvik sonucunda kurumsal kalitedeki iyileşme beraberinde ekonomik büyümede artışı getirecektir.

Ampirik sonuçlar, OECD ülke gruplarında kurumsal kalitenin sağlanması durumunda ekonomik büyümenin arttırılabileceği yönünde güçlü kanıtlar sunmaktadır. Kurumsal kalitenin ülke ekonomilerinin performansı üzerinde daha etkili olmaları için hükümetin kurumlar üzerindeki belirsizliği azaltıp işlem maliyeti üzerinde etkili olarak, ekonomik faaliyetleri üretken alanlara yönlendirip ve güveni sağlayıp işbirliğini geliştirmeleri gerekmektedir.

Çalışmanın bulguları kurumların iktisadi büyümede önem arz ettiğini göstermektedir. Bu yüzden istikrarlı ve kalıcı bir büyüme için ülkelerin kurumları güçlendirici politikalara öncelik vermesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Acemoğlu, D., Johnson, S., Robinson, J. ve Thaicharoen, Y. (2003). Institutional Causes, Macroeconomic Symptoms Volatility, Crises and Growth, *Journal of Monetary Economics* , 50, 49-123

Akın, C. S. (2012). Kurumların ve Sosyal Sermayenin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi. Çukurova Üniversitesi SBE Doktora Tezi İktisat ABD. Adana.

Alataş, S., Peker, O. (2016). Kurumsal Kalite ve Gelir: Panel Veri Analizi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17(2), 61-79.

Alesina, A. & Perotti, R. (1996). Income Distribution, Political Stability and Investment, *European Economic Review*, 40, 1203-1220.

Andrei Shleifer; Robert W. Vishny, "Corruption", *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 108, No. 3. (Aug.1993), s. 599

Artan, S. ve Hayaloğlu, P. (2014). Kurumsal Yapı ve İktisadi Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği, *Sosyo Ekonomi/140216*, 348-366.

Artan, S., Hayaloğlu, P. ve Demirel, S.K. (2017). Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Kamu Kesimi Büyüklüğü, Kurumsal Kalite ve Ekonomik Büyüme İlişkisi. *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, 5(3), 1-9.

Asghar, N., Qureshi, S., ve Nadeem, M. (2015). Institutional Quality and Economic Growth: Panel ARDL Analysis for Selected Developing Economies of Asia. *South Asian Studies*, 30(2), 381- 403.

Ata, A. Yılmaz. (2009). Kurumsal İktisat Çerçevesinde Yolsuzluğun Fırsat ve Motivasyonları: AB Ülkeleri Üzerine bir nceleme, Çukurova Üniversitesi, SBE, İktisat Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Adana

Avcı, M., Avcı Mukiyen, G. (2017). OECD Ülkelerinde Kurumsal Kalite ve Gelir Eşitsizliği İlişkisi. *Sosyo-Ekonomi*, 25(31), 75-90.

Aytun, C., ve Akın, C.S.(2014). Kurumsal Kalite ve Ekonomik Büyüme: Panel Nedensellik Analizi, Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi, 18(1), 89-100.

Basılğan, Müslüm: "Alman Tarihçi Okulu'nun Joseph Alois Schumpeter Üzerine Etkisi", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt. LXV, No:3, 2010, s. 23-50.

Bocutoğlu, E. (2012). İktisadi Düşünceler Tarihi. Murathan Yayınevi.

Buğra, Ayşe (2011), İktisatçılar ve İnsanlar, İstanbul, İletişim Yayınları.

Charles S. Peirce, El Pragmatismo , Indiana Üniversitesi Yayınları.Cilt 46, Sayı 3 (Yaz 2010), s. 512-516.

Chong, Alberto ve Cesar Calderon (2000); “Causality and Feedback Between Institutional Measures and Economic Growth,” Economics & Politics, Cilt 12, Sayı 1, s. 69-81.

Coase, R. (1998); “The New Institutional Economics”, The American Economic Review, Vol. 88, Issue 2, May, pp.72-74.

Coase, R. H., (1937), The Nature Of The Firm, *Economica*, 4(16): 386-405. Coase, R. H., (1960), Problem of Social Cost, *The Journal of the Law and Economics*, c.3: 1-44.

Commons, J.R. (1931). “Institutional Economics”, *The American Economic Review*, 21(4), 648-57.

Commons, J.R. (1996). “Law and Economics”, in M. Rutherford & W.J. Samuels (eds.), *John R. Commons: Selected Essays, Volume Two*, London and New York: Routledge, 327-36

Çetin, T. Yeni Kurumsal İktisat Sosyoloji Konferansları No: 45 (2012-1) / 43-73

Dawson, John W.: “The empirical institutions-growth literature: Is something amiss at the top”, *Econ Journal Watch*, Vol.IV, No:2, 2007, pp. 1-19.

Demir, Ömer, Kurumsal İktisat, Ankara:Vadi Yayınları, 1996.

Derya, H. (2017). Kurumsal İktisadın Katkıları Üzerine Değerlendirme *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(63), 1092-1110.

Dinar, G. B. (2014). Wesley Mitchell’in iktisat bilimine katkısı üzerine bir değerlendirme. *İktisat ve Toplum Dergisi*, (46), 59-68.

Doğan, E. (2019). Kurumsal Kalite ve Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Para, Sermaye Piyasaları ve Finansal Kurumlar Bölüm Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Doğanay, M.A. ve Değer, M.K. (2020) Kurumlar Ve Ekonomik Büyüme: Panel Veri Analizi (2002-2018). *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(19), 75-99

Eberhardt, M., ve Bond, S., (2009). “Cross-Section Dependence in Nonstationary Panel Models: A Novel Estimator”. *Nordic Econometrics Conference*, Lund, October 29-31.

Eberhardt, M., ve Teal, F., (2010). Productivity Analysis in Global Manufacturing Production. Discussion Paper 515. Department of Economics, University of Oxford. <http://www.economics.ox.ac.uk/research/WP/pdf/paper515.pdf>

Efe, G. (2008). Uluslararası Sermaye Hareketleri, Kurumsal Kalite ve Ekonomik Büyüme, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum, Türkiye: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Erimez, E. (2016). OECD Düzenleme Politikaları 2015 Görünüm Raporu Özeti, Argüden Yönetişim Akademisi Yayınları, No: 5, 5-66

Feld, Lars P and Stefan Voigt (2003), Economic growth and judicial independence: cross country evidence using a new set of indicators, CesIFO Working Papers No 906.

Figankaplan, T. (2017). Ekonomik Büyüme ve Kurumsal Kalite İlişkisi: Bir Panel Veri Analizi BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar, 11(1), 65-91.

Gökalp, M.F., Baldemir, E. (2006). Kurumsal Yapı ve Ekonomik Büyüme İlişkisi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(1), 2012-226.

Güler, E. (2012), Geçiş Ekonomileri ve Yeni Kurumsal İktisat'ın Yeniden Yükselişi. Doğu Üniversitesi Dergisi, 13(1), 52-68.

Güvel, E. A. (1998); Politik İktisat ve Akıl, Alfa Yayınları, İstanbul.

Hodgson, G. M., (1992), The Reconstruction of Economics: Is There Still a Place for Neoclassical Theory?, Journal of Economic Issues, 26(3): 749-767.

John, Dewey, Deneyim ve Eğitim: ODTÜ Yayıncılık, 2021.

Kama, Ö. (2011). Yeni Kurumsal İktisat Okulunun Temelleri. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 13/2, 183-204.

Karaman, K. K.(2013), "Law, Politics and Long Term Economic Development", (212):29-48.

Kılınc, E.C. (2016). Konjonktür Dalgalanmaları, Tasarruf Ve Kar Oranları Arasındaki İlişki: Teori Ve Uygulama Yayınlanmamış Doktora Tezi Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Mayıs, 2016

Levent, A. (2019). Kurumlar ve Evrim: Veblen'den Hodgson'a Evrimci İktisat Metodolojisi. Akademik İncelemeler Dergisi, 14/2: 31- 58 .

Mitchell, W.C. (1935). "Commons on Institutional Economics", The American Economic Review, 25(4), 635-52.

Mitchell, W.C. (1925). "Quantitative Analysis in Economic Theory", The American Economic Review, 15(1), 1-12.

Mobarak, A., Karshenasan, A. (2012). The Impact of Institutional Quality on Relation Between Resource Abundance and Economic Growth. Iranian Economic Review, 16(32), 1-16.

Nawaz, S., Iqbal, N., Khan, M. (2014). The Impact of Institutional Quality on Economic Growth: Panel Evidence. *The Pakistan Development Review*, 55(1), 15-31.

Nguyen, V. Q. (2006). Explaining the transition to the rule of law in Vietnam. *Kassel*, s.164.

North, D. C. (2002), Kurumlar, Kurumsal Değişim ve Ekonomik Performans, (Çev. Gül Çağalı Güven), İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları.

Olson, M. (1996). Distinguished lecture on economics in government: Big bills left on the sidewalk: why some nations are rich, and others poor. *Journal of Economic Perspectives*, 10(2), 3-24.

Özsahin, S. (2016). Kurumsal Kalite Doğrudan Yabancı Yatırımlar İçin Ne Kadar Önemli? Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Analiz. *Journal of Yasar University*, 11(44), 251-262.

Özşahin, Ş., & Ucler, G. (2019). The Effect of Remittances on Financial Development: Dynamic Panel Data Analysis on Developing Countries. *Ekonomik Yaklaşım*, 30(110), 1-24.

Özveren, E. (2007). Kurumsal iktisat: aralanan karakutu. E. ÖZVEREN (der.), *Kurumsal iktisat*. İstanbul: İmge Kitabevi, 15-43. Ss

Savaş V. (2000); *İktisadın Tarihi*, 4. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Şahin, D. (2018). MENA Ülkelerinde Kurumsal Kalite ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin Analizi. *Cumhuriyet Üniversitesi, Turizm Fakültesi İktisadi Yenilik Dergisi*, 5(1), 1-9.

Şanlısoy, S., Kök, R. (2010). Politik İstikrarsızlık-Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği (1987–2006). *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(1), 101-125.

Şenalp, M. G. (2007). *Dünden Bugüne Kurumsal İktisat*. Editör: Eyüp Özveren. *Kurumsal İktisat*. İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.

Şenalp, M. G. *Yeni Kurumsal İktisat Ve Küresel Yönetişim*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, 2003, Ankara, S 13)

Siddiqui, D., Ahmed, Q. (2009). The Causal Relationship Between Institutions and Economic Growth: An Empirical Investigation for Pakistan Economy. *MPRA*, 1-26.

Siddique, H., Nawaz, A., Majeed, M. (2016). The Impact of Institutional Governance on Economic Growth: A Panel Data Analysis. *Bulletin of Business and Economics*, 5(4), 210219.

S.Knack-P.Keefer, *Institutions and Economic Performance: Cross-Country Test Using Alternative Measures*, *Economics and politics*, 7, 1995, ss.207-227.

Tekeoğlu, M. (1993). İktisad Düşünce Tarihi. Adana: Çukurova Üniversitesi Basımevi

Teyyare, E ve Sayaner, K. (2018). Türkiye’de Sabit Sermaye Yatırımları, Kurumsal Kalite ve Ekonomik Büyüm İlişkisi Analizi. Researcher: Social Science Studies (2018) 6(1): 179-196.

Uğur, M. (2011). Kurumsal Kalite ve Ekonomik Performans: İktisadın (Yeniden) Siyasallaşması Mı? İktisat ve Toplum, 1(9), 36-41.

Veblen, Thorstein, Aylak Sınıf (çev. İnci User). İstanbul: Marmara Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Matbaası, 1995.

Yamak, T. (2017). Kurumsal Kalite Faktörlerinin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Körfez Ülkeleri Örneği. Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi , 5(4), 65- 79.

Yamak, T. (2015). Kurumsal Kalite ve Ekonomik Büyüme: Körfez Ülkeleri İçin Bir Uygulama. Doktora Tezi Marmara Üniversitesi Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü Ortadoğu Ekonomi Politikası Anabilim Dalı, İstanbul, 2015.

Yapraklı, S. (2008). Kurumsal Yapının Ekonomik Büyümeye Etkisi: Üst Orta Gelir Düzeyindeki Ülkeler Üzerine Bir Uygulama. Ege Akademik Bakış, 8(1), 301-317.

Yıldırım, A. & Gökalp, M. F. (2016). Gelişmiş ülkelerde kurumsal yapı ve uluslararası rekabet gücü ilişkisi. Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi, (31), 1-34.

Yılmaz, Feridun (2007), Avrupa’da Kurumsal İktisat: G.M.Hodgson Örneği. Kurumsal İktisat. ed. Eyüp Özveren. İmge Yayınevi, Ankara

Yılmaz Genç, S. ve Ekiz, R. (Kurumsal İktisadi Düşüncenin Terminolojik ve Metodolojik Bir İncelemesi) Düünden Bugüne Ekonomi Yazıları .

Yolal Eroğlu, M. (2018). Kurumsal İktisatta Açılan Yeni Bir Pencere: Douglass C. North Perspektifinden Kurumların Değerlendirilmesi, Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 5(2), 163-178.

Westerlund, J. 2005. New simple tests for panel cointegration. Econometric Reviews 24: 297-316.

<https://data.worldbank.org/>

<https://www.heritage.org/>

<https://freedomhouse.org/>

<https://www.fraserinstitute.org/>